

Выходить два раза на мѣсяць, каждого 1-ого и 15-ого, въ объѣмѣ 2—2½ аркуша.

Редакція „Зорѣ“ въ каменницѣ подѣ ч. 8. улица Академична.

ЗОРЯ

Пренумерата выносить: на цѣлый рѢКЪ 5 ар., на полѣ року 2 ар. 50 кр., на четверть р. 1 ар. 25 кр.

Пренумерату належитъ присылать до администраціи „Зорѣ“ (улица Академична ч. 8.)

ПИСЬМО ЛИТЕРАТУРНО-НАУКОВЕ ДЛЯ РУСКИХЪ РОДИНЪ.

ЛѢСЪ.

(Казка Бернштерна Бернсона.)

Мѣжь двома скалами лежавъ глубокой яръ; дномъ его важно котивъ ся многоводный потѢКЪ по камѣню и корѣню. По обохъ бокахъ настѢбурились высокой, стрѢмкой скалы, зовѢмъ голѣ. Але тутъ же надъ самымъ потокомъ стоявъ молодой лѢСЪ куйками на зарѣнку. Весною та осѣнью клеткотячй воды потока заливали зарѣнокъ, але лѢСЪ стоявъ, глядѢвъ въ гору и напередъ себе, и не мѢгъ анѣ сюды анѣ туды двинутись.

— А що, якъ бы мы вскрыли сю скалу? — сказавъ одного дня бѢЗЪ до карловатон дубины, що стояла найближе него. Дубина перехилила голову, щобъ побачити, хто се говорить; потому зновъ выпрямилась и не сказала нѣчого. ПотѢКЪ ревѢвъ, ажъ увесь запѣнивъ ся; холодный вѢтеръ скигливъ въ яру и завывавъ въ камяныхъ щѣлинахъ; гола скала мовчки нависала зверху и мерзала...

— А що, якъ бы мы вскрыли сю скалу? — сказавъ бѢЗЪ до смереки зъ другого боку.

— Коли бъ на те пошло, то певно, що за насъ нѣкто того не зрѢвить, — сказала смерека; затымъ потрясла своими довгими пачосами и глипнула на березу.

— А ты якъ кажешь?

Але береза осторожно повела окомъ по скалѣ; важно нависала скала надъ нею, що ажъ немѢвъ духъ въ нѣй спирала.

— Га, въ имя боже, даваймо вскрывати еѣ, — сказала береза, и хочъ ихъ було лишь троѣ, почали вскрывати скалу. А бѢЗЪ по передъ уѣхъ.

Уйшли вже добрый кусникъ дороги, коли въ томъ пострѣчалась имъ папороть. БѢЗЪ хотѢвъ обинуты еѣ,

— Нѣ, бери й папороть зъ собою! — сказала смерека. И папороть пристала до нихъ. Швидко почавъ бѢЗЪ збѢсковзуватись и зсувати ся.

— Вчепись мѢцно за мене! — сказала папороть. БѢЗЪ зрѢвивъ се, и де тѢлько найшлась яка ямочка чи щѣлиночка, тамъ заразъ папороть тыкъ свои пальчики, а де папороть вѢткнула пальчики, тамъ бѢЗЪ застромивъ цѢлу руку. Такъ они карабкались и лѢзли, отяжѢла смерека зъ самого заду, береза тожъ.

— А все-жъ оно ажъ духа тобѣ додаѣ! — сказала береза.

Але скала почала думать надъ тымъ, шѢ се може бутъ за хрѢбачтво, що по нѣй порпась та пне ся. Подумавши обѣ томъ пару созъ лѢтъ, пѢслала туды маленький потѢчокъ, щобъ подививъ ся. Було то въ самѢмъ початку весны-прѢвесны и потѢчокъ бувъ такій манюсѣнькій, пока доплывъ до папороты.

— Папоротко, любя папоротко, пусти мене, — бачишь, якій я манюсѣнькій, — сказавъ потѢчокъ. Папороть такъ была занята своею работою, що ледви глипнула на него, и дальше до працѣ. ПотѢчокъ помѢжь неѣ, тай далѣ.

— БѢзѣку, любый бѢзѣку, пусти мене, — бачишь, якій я манюсѣнькій! — БѢЗЪ остро поглянувъ на него, але що папороть его пропустила, то й бѢЗЪ давъ ему спокѢй. ПотѢчокъ промѢжь него тай далѣ, ажъ поки дѢйшовъ до того мѢсяца, де стогнучи драпалась въ гору смерека.

— Смерѣчко, любя смерѣчко, пусти мене, — бачишь, якій я малесенькій, — сказавъ потѢчокъ и цѢлувавъ смеречный стѢпки и такъ то вже до неѣ подлѣцувався и примилувався! Смерека ажъ заплѢнѣлась и пустила его. А береза, такъ та посторонила, закимвъ ще потѢчокъ и попросивъ.

— Гі-гі-гі! — запищавъ потѢчокъ и давай расти.

— Га-га-га! — забренѢвъ потѢКЪ и давай расти.

— Го-го-го! — заревѢвъ ручѢй и пѢрвавъ папороть и бѢЗЪ до смереку и березу, зваливъ ихъ собѣ на плечѣ и шубовѣть ними ажъ на самое дно яру. Довгій лѢта сидѢла скала на своѢмъ мѢсцѣ и нагадувала собѣ, якъ то она въ той день смѢяла ся.

Була рѢчь очевидна, що скала такъ таки й остане ся невскрытою. Папороть такъ тымъ розлѢтила, шѢ ажъ на ново зазелѢнѢла ся, и затымъ на ново полѢзла напередъ.

— Гей же напередъ! — крикнула папороть.

БѢЗЪ до половины выпрѢстувавъ ся, щобъ поглянути, куды полѢзла папороть; бѢЗЪ сидѢвъ выпрѢстуванный до половны такъ довго, поки въ кѢнці зовѢмъ не выпрѢстувавъ ся. Почухавъ ся въ кострубату голову, зрѢвивъ крокъ и впиливъ ся такъ цупко въ скалу, шѢ ажъ теперь — думавъ — скала мусѢла добре почувти.

— Хочъ ты мене не хочешь, коли я тебе хочу!

Смерека потушѢвала трохи на пальцахъ, щобъ побачити, чи они ще цѢлѣ, пѢдпяла одну ногу, котра была зовѢмъ здорова, потому другу, котра такожъ была здорова, а потому й обѣ. Затымъ розглянулась, куды впередъ ишла, а де потому лежала, и въ кѢнці куды бы далѣ йти треба. ПѢсля того встала на ноги и навѢтъ виду не подавала, шѢ коли небудъ была въ упадку. Береза была страшно „зѢогдженна“ намуломъ, але таки встала и очистилась. И зновъ пустились уѣвъ въ дорогу, чымъ разъ далѣ и далѣ, въ гору и на боки, въ слѢту и въ погоду.

— А се що тамъ зновъ за хрѢбачъ? — воркотѢла скала, коли сонѢчко еѣ огрѢвало; все блыскотѢло рокою, пташки спѢвали, лѢсова мышка посвистувала, а ласочка зъ радѢснымъ крикомъ ховалась въ норѣ.

Такъ надбйшовъ въ кѣнци той день, коли папороть своимъ однимъ окомъ змогла заирнути понадъ самый верхній гребѣнь скалы.

— О не! о не! о не! — скрикнула папороть и побѣгла.

— Ей бре, а се що тамъ таке папороть побачила? — сказавъ бозъ и подлѣзъ до горы такъ, що мѣгъ зирнути понадъ скальный гребѣнь.

— О не! о не! о не! — скрикнувъ — и побѣгъ.

— А що се нынѣ тому бзови сталося? — сказала смерека, широкими кроками драпцюючи въ сонѣчной спець. Швидко здужала, збпявши ся на пальцѣ, переирнути черезъ скальный гребѣнь.

— О не!

Гильки и шпильки еи зъ диву такъ и настобурчились. А затымъ давай драпцювати ще выше, поки не вылѣзла на самый вершокъ и — побѣгла.

— Що тамъ таке, що всѣ другі видять, лишь я нѣ? — сказала береза, припбднрла гарненько спбдничку и подрбботѣла за ними. Наразъ и она выхилилась цѣлою головою понадъ скальный гребѣнь.

— О не! Ахъ!

Великій, пышный лѣсъ, изъ самыхъ смерѣкъ, берѣвъ, бзбвъ та папоротей стоявъ на широкѣмъ, рвнѣмъ полю и ждавъ на нихъ. Радѣсно зашумѣли листочки березы въ сонѣшнѣмъ свѣтлѣ, ажъ роса перлами зъ нихъ посыпалась.

— Еге, ось оно якъ! — сказавъ бозъ. — Ось що значить — ити на передъ!

*Переклавъ Миронъ.****

ВЕСНЯНА ДУМКА.

Сяе сонѣчко!
Усмѣхаетъ ся
Небо ясне,
Звонить пѣсенку
Жайвороночокъ
Затонувши десь
Въ безднѣ-глубѣни
Кришталевого
Океану...

Встань,
Встань орачу! Уже
Прогулі вѣтры,
Проскрипѣвъ морозъ,
Уже прошла зима!
Любо дыхас
Воздухъ леготомъ;
Мовъ у дѣвичны,
Що зъ сну будить ся,
Въ груди радѣсно
Бать здоровая
Молодая кровь, —
Такъ и грудь землѣ
Дыше-двигаецъ
Сяловъ чудною
Оживуюцю.

Встань орачу, встань,
Сѣй въ щасливый часъ
Золоте зерно!

28/III 1880.

Зъ трепетомъ любви
Мати ширая
Оббйме его,
Кровю теплою
Накормить его,
Оберѣжливо
Выростить его.

Гей брати, въ кого
Серце чистее,
Руки сильнѣи,
Думка чесная, —
Прокидайте ся!
Встаньте, слушайте
Всемогучого
Поклику весны!
Сѣйте въ головахъ
Мысли вольнѣи,
Въ сердцахъ жадобу
Братолюбия,
Въ грудехъ смѣливѣсть
До великого
Бою за добро,
Щастѣ й волю всѣхъ!
Сѣйте! На пухку,
На живу рѣлю
Впадуть сѣмена
Мысли вашо!

*Миронъ.****

Весна въ украиньскѣмъ селѣ.

(Конецъ.)

II. На провеснѣ.

Тепло стало. Почорнѣли острѣшки, тины, вишняки и терны по городамъ. Каплѣжь и мокрѣта скрѣзь; протаяла грязючка по вулицямъ и по дорогамъ, позосталый де-не-де по подѣ тинами та на узбокахъ снѣгъ замуравъ ся; блискучимъ глянцемъ чорнѣють капустяній грядки зъ прошлогоднѣми пеньками качанбвъ. Заджурчала вода по яркахъ и рѣвчакахъ; подмыта водою крыга торчатъ гострыми шклистыми краями, слабо тримаючисъ бережнѣмъ, яркбвъ и рѣвчакбвъ. Наче обкопталась она — брудна одъ нанесеного водою мулу. Зацвѣрѣнчали горбѣцъ табунами уносячисъ зъ крышъ будынкбвъ на старій грушевой дерева; на горѣ на обсохлой проталинѣ несмѣло ще одбававъ ся жайворонокъ. Сонце ясно свѣтитъ зогрѣваючи землю. Тепло, нѣжисто, мѣдно.

Дѣтвора, що за-зиму надокучила въ хатѣ своєю турботою, уся выперлась до рѣвчакбвъ, де то ставить на оджившій водѣ млыночки, то оббивае кѣлками краѣ стремлячой крыги и дивить ся, якъ она уносить ся водою, то пробивае стоки гноивѣй водѣ зъ дворбвъ и оббръ у рѣвчакъ.

Старій бабусѣ зъ малыми дѣтьми попримощувались по призьбамъ на усонѣ и жмурять ся проти промѣнистого сонця. Немовлята пообгортаній одежою цѣкаво споглядають на усе оббйствъ ясѣюче подѣ веснянымъ сонцемъ и вдыхають въ себе сей воздухъ одмѣнный одъ хатнього, котрымъ они дыхали усю осѣнь и зиму бдѣ своего нарожденя.

Онде на просохлой, паруючѣй зъ середины гноистѣй соломиѣ роскошно простягъ ся молодожонъ Грицько, зложивши свою кучеряву голову на колѣна своѣй Гальцѣ, котра задумана наче у якѣй турботѣ скае ему въ головѣ, орудуючи великою пряжевою гребѣнкою, та одъ часу до часу оглядаючисъ зъ укуса на стару бабусю, въ пѣвъ голоса скаже: „Поверни голову!“ або: „Та не пустуй, а то не буду ськати“.

Старый дѣдусѣ зганяе у прокопанный рѣвчакъ текучу зъ горы воду, пѣкляючисъ, щобъ она не влилась у его омшаникъ, до котрого бнѣ теперь усе частѣйше навѣдуецъ ся, оглядаючи бджблѣ: отъ-отъ и выставить ихъ, Божу птаху, на свѣтъ зъ темного зимового супокою.

Дорослымъ чоловѣкамъ теперь саме бездѣле: зимова работа прошла, а весняну ще починати не можно тай робить нѣчого не хочеть ся — лѣнощѣ, перелогн якѣсь опанували всѣхъ. Отъ стоять, поснирались на свои тины и лѣниво перекидають ся словами сусѣды:

— Тепло! — каже одинъ.

— Хвалити Бога, потеплѣло! — бдказуе позѣхаючи другій. — Якъ такъ поногрѣе, то зъ Благовѣщеня и въ поле придетъ ся...

— А то-жь и нѣ...

— Та ще й у ярмарокъ... чи на саяняхъ, чи возомъ...

— Поѣдемо якось!...

— Не вббшь ще коляки у землю... — зновъ промовивъ хтось, штурхаючи объ землю заступомъ, котрымъ прочипчавъ рѣвчакъ.

— Хйба збираетесь городитись?

— Та треба...

Онъ де дѣвчатъ трое зббдлись, пересѣбують ся

згадуючи говѣне та змовляючись, якъ бы то хотъ на хвилу збѣгтись у вечерѣ на проталину та тихесенько, щобъ старій не чули, вытягнути весняночки :

„Ой весна весна
Днемъ красна!
Що ты намъ весна
Принесла?“

Прийшло й Теплого Олексѣя (17. Березозоля). Тепло, щезає зовсѣмъ снѣгъ, парує земля. Ночами по долинахъ туманъ залягає и надъ нимъ десь високо понавістують крылами зъ вирія летючій качки, герготять гуси, або якъ у сурму заграє залетѣлый лебѣдь. Настає день, засяє сонечко, и зновъ освѣщає и зогрѣває землю й усе живуще на нѣй и все, що замирало зимою.

Збѣгла вода зъ ярвѣ у рѣки а ними у Днѣпро и пѣдняла лѣдъ, выперлась у широкий забережнны, зтаєвъ на леду снѣгъ и зосталась тѣльки шклиста товща наче подзюбана зъ верху и помѣчена щелинами, затаялыми слѣдами полозя, копытъ и людскихъ ступнѣвъ. Лѣдъ, якъ кажуть, ставъ сухій, воды на нѣму не має, темносиня просторнѣ его обрамилась смугами брудныхъ забережинъ. Отъ отъ и затрѣщала ледяна нива, посунулася усією своєю площиною впередъ, одриваючись одъ берегѣвъ и спираючись на кольнахъ рѣки, де вже она прощитъ ся на шматки, що або высторчуютъ ся ребрами, або пѣдрынають одна пѣдъ одну. Наче напухнувшій Днѣпро рве такимъ побытомъ на собѣ зимню одужкору; мутный, нечистый выливаєть ся бѣгъ по вѣсому лузѣ Гетьманщины и пѣдрѣзує крутї горы Украйны, пѣдмываючи глинястї обрывы.

„Весною, кажуть, миска воды а ложка болота“. Збагнѣла, одтаєла земля скоро вѣсеує воду, частина которой выпаровуєть ся теплымъ сонцемъ. Не вѣсѣвъ стопнѣти снѣгъ, ще по-декуды по глыбокихъ кругахъ и яругахъ и зовсѣмъ не розтопивъ ся, а вже попросыхали взгѣря и высокї площины, вже попротоптувались сухї стежечки по болотистыхъ улицяхъ въ селѣ, вже зачервонѣли на усонѣ де небудь на стѣнѣ або на тину комашки-москаляки, щетиною полѣзла зъ землѣ усяка ростица. Набрунѣли дерева припухлыми бруньками, опушились вербы и лозы, высунулась зъ землѣ нѣжными червонястими листочками кропива по-пѣдтню.

Прийшло й Благовѣщенє (25. Березозоля). Благовѣстно сяє тепле сонце, провѣщує погожий днѣ на Великодныхъ святкахъ, вѣщує перезимувавшій тварѣ тепло, яєоту, радбеть и жизнь. Святково приодяглись люде у сей весняный празникъ идучи до церкви Божой, радбєсно сяють обличя молодѣжи, розглядались морщинистї лица дѣдѣвъ и бабусь. А дѣтвора... сѣ то-жь комашня: сонцєви, свѣтови, веснѣ рада! Не заженешъ ви въ хату теперъ. Пѣдросточки вже погналы у поле овечокъ и телятъ, малї бѣгають по двору та по садкахъ усе розглядаючи, до вѣсєго придивляючись, привѣчуютъ усяку травичку, квѣточку. Дѣвчата уквѣтчались оджившиямъ барвнѣкомъ и синєнькими пролѣсками.

Пройшовъ теплыи дощикъ, прогуркотѣвъ першї грѣмъ, ажъ ось и вербна (цвѣтна) недѣля, уже „верба бє, не я бю — за тыждєнь великденъ, черезъ сѣмъ денѣчкѣвъ красне яєчко“. Отъ и страшна и Рухви (4. Квѣтня св. Руєъ), що вже все живуще зъ землѣ рушилось.

Деякї хазяйки ще передъ Благовѣщенємъ упорались зъ мазанємъ: побѣлили стѣны и комины хатъ зов-

сѣмъ, а деякї вѣпѣлы тѣльки пошпарунити сѣрою глиною и теперъ пѣдсмыванї, пѣдтыканї, обляпанї глиною, часто въ чоловѣковѣй сорочкѣ поверху усега надѣтѣй, причепуряють хаты. Де въ дворѣ є дѣвка або молода невѣстка, тамъ бѣкна ще попѣдвожнї червоною глиною, рямы повымережуванї синькою.

Ой тай дѣла-жь того, дѣла жѣнкамъ на страшнѣмъ тыжнѣ! Добѣлїти хату, шматє попрати, коровку первѣсточку, що то на вербнѣй отелїлась, доглядѣти, и надѣ гусинятами попѣклуватись, и квочокъ посадити, и розсаду и конопельки посѣяти, и де що дошити й полатати, и грядки зимовой цѣбулѣ и часнику одкрити, и вулѣкы выставити, бжолу погодувати, а тутъ и кабанецъ на одколѣ и печовѣ поранє... Не даромъ сказано „шити — бѣлїти — завтра великденъ“. А тутъ ще стара бабуся на сѣмъ тыжнѣ говѣє, нѣкому гусєнятѣ, дѣтєй малыхъ доглядѣти, тай мужики благословїлись, вышлы въ поле орати... Порають ся, мотають ся хозяйки ажъ имъ запаски повысмыкувались зъ заду зъ пѣдъ поясѣвъ, ажъ имъ очѣпки на бакирь позлазлы и волосє зъ пѣдъ нїхъ повывлазлы.

Дѣвчата помагаючи матерямъ у пораню урывають ся й до своего дѣла — подошивати святочнї зъ штыми рукавцями сорочки, новї горсетки, домережаты пѣдблїкы пѣдтычки або вынизаты лѣчку зъ мѣлкого намїста.*) Нѣбѣгцемъ довѣдуютъ ся одна до одной, позычають то за-полочѣ, то иншого дрѣбязку, цѣкаво придивляють ся до штыва и проводячи до ворѣтъ постѣюють, перекидаючись шепотомъ якимєсь тасмнїчыми, незрозумѣлыми стороннѣмъ рєчамы, въ котрыхъ заименнїкъ бѣгъ скло-няєть ся у вѣсѣхъ припадкахъ: бѣгъ, его, ему, его, нимъ, при ньому и т. д.

Ослабѣвшї за пѣбєтъ односны дѣвчаты, теперъ по веснѣ одновляють ся а то й на ново починають ся. Богато тыхъ дѣвчатъ, що подругувалы прошлого лѣта на улицѣ а въ пилипѣвку и въ зимнї мясницѣ на досвѣткахъ, новыходило замѣжь. Мєншї ихъ сестры, що ще недавнєчко булы пѣдростками, въ перше задѣвувалы, выступаючи дружками на сестриныхъ вѣсѣляхъ, и отеперъ постѣмъ, говѣючи, познакомились зъ подругамы, наче доси одна другу не бачлы, наче въ перше одна другу закримѣталы.

Охъ вы дѣвчаточка, макѣвочки у розцвѣтѣ! Якї-жь то вы свѣженькї та молодєнкї, наче вчѣра въ вечерѣ на свѣтѣ народылсь, а сѣгодня свѣтѣ Божїй прекрасный, сонце яснєє побачлы. Наче той квѣтчастыи метеликъ, що тѣльки що выключѣвъ ся зъ лялєчки, житю радѣє, трѣпочєть ся мережанымы, рознїсанымы крыльцямы надъ квѣткою, купаючись у сояшнѣмъ промѣню, — такъ и тї дѣвчатка. Ще по осєни она на попаскахъ була дитиною, ще се було оно а не она, бавылсь безпєчнє зъ хлопцями однолѣтками, боролась зъ ними, безъ сорому дывылсь на все, що дѣялось передъ ѣя очыма, зодягалась у що попалось, не дбаючи нѣ о чѣмъ, не зважючи на те, що здѣровї чоботы смѣшно чѣвгалы по землѣ, що материна свитка обвисала на нѣй — ще такъ недавнєчко се була комашина лялєчка безъ почутя вєтыду красы — и отъ зъ того часу, якъ въ перше зодяглы єъ по дѣвочки у дружкы до старшѣй сестры, якъ зачула она вѣсѣльныхъ пѣсєнь, якъ сама нарядно выступаючи зъ дружками, поспѣвала тыхъ пѣсєнь, а особлївє зъ тѣми

*) Подекуды на Украйнѣ и на Подлѣє жѣнки носяты на шнѣ ожєрєльцє — пасочкомъ змереженє зъ цвѣтныхъ намїстнѣ — що зветь ся лѣчка.

цѣлыми хурами. Хозяйки зъ нѣгъ збилися за поранемъ; мужчинамъ и навернути ся не можно у хату — ихъ и не пускають туды, бо змазанй долѣвки ще не просохли, такъ щобъ чобѣтми не посколуплювали глину. Та они и не дуже туды и никають, имъ и по двору не мало дѣла: и пообмѣтати и дровецъ нарубать и де що позлагожувать по-била возѣвъ на завтра, оглядѣти, щобъ не калять ся, уже одягшись, дѣгтемъ. На кѣлкахъ тину выльскують ся змазанй чоботы. Онде пѣдъ причѣлкомъ однеи хаты пѣдстрегують ся чоловѣки, а въ кузинѣ у коваля цѣла цѣлурья: тамъ пѣдголюють ся якоюся старою бритвою, що лишила ся пѣсля померлого торѣкъ солдата, та гострымъ скѣскомъ, придивляючись замѣсь зеркала у чисту воду налиту у поливану миску.

Въ корчмѣ у жиды берутъ горѣлку; хто за грошѣ а то й на-бѣръ, обѣцяючи оддати ажъ въ осени, якъ що Господь уродить. Дымлять комины, вѣтерець наносить запахъ жареного...

Ажъ отъ и зъ полудня повернуло, скоро и вечѣръ.

Поприбрано и въ хатахъ и на дворѣ. Въ коморѣ хозяйки подоставали зо скринь та бодень чисту бѣлизну и святкову одѣжъ. Иконы въ хатахъ пообвѣшуванй шитыми рушниками, заквѣчанй квѣтками зъ паперу, голубцями, позасвѣчуванй лампочки. У хатахъ пануе якійсь особливый запахъ не зовсѣмъ просохлои глины, свѣжо спеченого тѣста и смаковитого духу жареного мяса. Столы накрытй новыми настѣльниками и на нихъ у великихъ деревяныхъ мискахъ або въ ночовкахъ стоить свѣчене. Жовта вибирного тѣста паска, наче коровай убрана шишкою и вѣнцемъ попритыкаными прутиками свяченой вербы, печене зъ роздутымъ начинкою животомъ порося, зъ хрѣномъ у выщереныхъ зубахъ и зъ закарлюченымъ хвостикомъ, шматокъ сала, хлѣбъ, пляшка горѣлки, маленькй узличокъ соли. Все те до ладно злжене и перекладане червоными крашанками. Тамъ же лежить и гострый кѣчастый нѣжъ-колѣй. Се все понесеть ся святити до церкви. Ножемъ-колѣемъ посвяченымъ опѣсля колють и рѣжуть усяку животину, нимъ же хозяйки, лягаючи спати, передъ тымъ якъ гасить свѣгло, хрестятъ бѣна, дверѣ и челюсти печи, охороняючись одъ ветуцу въ хату злого духа. Чи се свѣтѣне ножа есть память тѣни поганьскои давнины, коли ще старымъ богамъ приносились кровайнй жертвы, чи се мае спѣльнѣсть зо свѣтѣнемъ гайдамацкихъ ножѣвъ часѣвъ колѣвщины, не берусь розгадувати. Бачивъ я разъ кѣчастого ножа на подобу турецкихъ малыхъ заноясникѣвъ у мѣднѣй похвѣ зъ костяною втопленою у похву ручкою, на 8—9-дюймовѣмъ лезѣ котрого було нарѣзно написано: „смирѣжнй Ѡ Лаха“. Чи нѣжъ той „сооруженъ“ якиме „Ляхомъ“, чи въ оборону одъ Ляха — не стану доказувати. Тай на слѣдъ розводитись надъ симъ орудѣемъ смерти, коли рѣчь иде про те, якъ Христосъ смертїю смерть поправъ и навѣтъ сущимъ въ грѣбахъ жизнь дарувавъ.

Наставъ вечѣръ. На селѣ якось усе затихло и нѣкого не видно — усѣ по хатамъ прибирають ся. Зъ комѣръ выходятъ чоловѣки у бѣлыхъ сорочкахъ, у вальквряхъ, або, де ихъ нема, то на полу по-за выбѣляными и попѣдвожуваными мережисто печами приодягають дѣтвору, що збираеть ся до церкви. Мати змагаеть ся зъ дочкою-дѣвкою, уговарюючи еѣ не зувати червоныхъ чобѣтъ зъ колодочками, щобъ не покаляти ихъ грязею; дочка упевнюе матѣрь, що теперь скрѣзь сухо, що она зъ дѣвчатами пѣйде не по шляху а на впростецѣ

межею, а тамъ по селу на кладки и городами. Парубокъ нишкомъ пытае у сестры дѣвки стѣжку ту, що ему на заговини причепили замѣсь колодки. Сестра, гараздъ розумѣючи, що се выказуе, дѣстае ему стѣжку зъ намотаного вороха своихъ биндъ, пѣдсмѣючись. Стара бабуся, що отсе тѣльки зъ дѣтми привезли еѣ одъ церкви одъ плащаницѣ, бо она цѣлый тыждень говѣла, завѣрчуеть ся у намѣтку (може се вже въ останне прийдетъ ся тѣй почути „Христосъ Воскресе“) и уговорюе малыхъ онукѣвъ не пустувати; обѣцуюе имъ привезти въ ранцѣ красне яечко.

IV. Великденъ.

Темно на дворѣ, свѣтитъ ся по хатамъ. Небо вывѣздилось, щобъ ще не було морозцю до ранку. Тихо по селу. Нѣчь.

А ось заскрипѣли однй-другй ворота, почувлись людскй голосы и люде вырушили до церкви. Пѣхали возами по шляху. На возахъ доскладали свѣчене, пѣнасажали дѣтей — дорослы идуць по-била возѣвъ, а иншй простагались прямо черезъ гору межани. Дома позстались тѣльки хозяйки зъ малыми дѣтми и зъ такими, що нѣ въ-вѣщо озуть ся. Де тамъ уже имъ сердешнымъ, поморенымъ цѣлотыжневымъ поранемъ, выстояти службу Богу! И такъ ихъ порозломлювало! Молодй молодичѣ, що мають свекрухъ, тѣй попричепурювались, позавѣрчувались у намѣтки поверхъ парчовыхъ очѣпкѣвъ и подались зъ усѣма до церкви. И они не згѣрше свекрухъ наморились, та имъ ще соромъ зознатись у сѣому.

Посередъ темрявы сяють пѣдслѣцуватй бѣна деревянои церковцѣ, дзенькають невеличкй дзвоны. У церкви пѣ по цвинтарѣ и по пѣдъ дзѣбницею повно людей — и на папертѣ и ажъ зъ ворѣтъ за цвинтаръ выпирають ся. По-за цвинтаремъ цѣлый таборъ воловыхъ и кѣнныхъ возѣвъ.

Отъ-отъ дочитають ся Христа. Дочитались. Засяяла церква ще бѣльше зъ пѣвночи, затрезвонили дзвоны и потомляйнй безсонною нѣчью люде стрепенувъ ся. Радѣсно розголосилось по пѣдъ церковною пѣдшлѣваною банею „Христосъ воскресе изъ мертвыхъ, смертїю смерть поправъ и сущимъ во грѣбѣхъ жизнь дарувавъ“. Гучно, рубко на батюшине „Христосъ воскресе!“ одповѣдують люде „во истинну воскресе!“ и другй разъ и третй разъ — и выходятъ зъ церкви. По надъ чубатыми, завѣрчеными въ намѣтки, въ хустки и заквѣчаными въ вѣнки головами пронесли зъ церкви хорогви и хресты. Кругомъ церкви на цвинтарѣ установаляне свѣчене, а за нимъ стѣбно стоять люде, затуляючи собою передосвѣтнй вѣтерець, що забираеть по за комѣры и у рукавы одѣжѣ, освѣжуе, тверезить усѣхъ и не гасить засвѣченыхъ при свяченому восковыхъ свѣчечокъ. Хорогви и хресты несуть нарубки — се ихъ справа, посправляна на ихъ коляднй грошѣ. Прихильнй до церкви добровольцѣ-пѣвчй выводятъ „Христосъ воскресе“, а батюшка благословляе и кропить святою водою выставляне свѣчене. Титаръ зъ пономаремъ идучи слѣдкомъ за попомъ одбирають одъ кожнои миски и ночовокъ по двѣ крашанки и нагорѣлы свѣчечки. Тѣй, побѣля которыхъ уже пройшовъ батюшка, уберають свѣчене, затыкаючи пляшки зъ горѣлкою и завязуючи миски у скатертѣ, и товплять ся до выходу зъ цвинтаря. Говѣръ людскй покрываеть ся трезвономъ. Усѣ радѣнй, прибранй у лучшу одѣжу. Степеннй люде христосеують ся

дівчата те-жъ христоскають ся зъ подругами-сестрич-ками. Розбходять ся по дворамъ. Улиця повна возбв, людей. Просвітлюсь небо на сходъ и невеличкй хмари-ночки плывуть попбдзолочуванй зъ низу промвнемъ ще не выплывшого на небо сонця.

Весело йдуть святочнй богомольцв сввжимъ ран-комъ, простукучи черезъ гору. Ще въ пбвъ дороги сонце наздогнало ихъ своимъ промвнемъ и яснымъ сввтомъ зъукрасило сю нарядну купу людей, що вытягнулася по обсохлбй зовсвмъ межв. Жваво, бадвристо ступають попереду всвхъ парубки въ чорныхъ ярчастыхъ свит-кахъ, попбдперезуванй зелеными одескими поясами, зъ червоными ствжками у шитыхъ заполочю вузенькихъ комврцяхъ, въ высокихъ, смушевыхъ, чорныхъ та свр-рыхъ йоломахъ. За ними слвдомъ дввчата цввтуть якъ кввтки въ штукювистыхъ ввнкахъ и зъ цвлыми хвостами цввтистыхъ биндв, въ картатыхъ плахтахъ, запятыхъ червоными якъ жаръ та голубыми запасками, що выка-зують ся зъ пбдъ переднйхъ пблъ свитокъ, рясныхъ-прерясныхъ зъ заду, въ червоныхъ зъ колодочками чо-ботяхъ — посвщшають за парубаками пересемьюючись, цвкавенько выпрямившись — тбльки namiesto та дукачв зъ хрестами побрязкують имъ коло шив. Тутъ же и молодой молодичв, приряженй у золотй парчевй очвпки, у тонкихъ намвткахъ. Не одна зъ нихъ завистливо, зъ жалемъ за своєю молодостою, дивить ся на передуючихъ дввчатъ и парубкбвъ. Далъ уже идуць въ перемвшку степеннй хозяйны и хозяйки, пбдбвгцемъ посвщшають пбдростки, чмыхаючи ногами, а вже позаду усвхъ дь-бають старй дбды зъ пальцями та присугблвнй бабусв, що не вмостились зъ малыми дбтьми на возы, котрй пофхали шляхомъ. Всвмъ весело, радбсно; сонце свв-титъ, раннй сввженькй втвтерець помавае ствжками па-рубкбвъ, биндами дввчатъ и намвтками жвнокъ; трем-тять у горв жайворонки, пташки цвврвнчатъ у побв-лблному, одъ цввту терну; травичка молода зеленв... Ажъ ось и свое село, розкидане по яру; приввтливо бв-лбють хаты, оболокомъ бвлястимъ одъ цввту пошири-лись пбдъ гору садки, жовто-зелено вкрылись вербами низы та левады — дбтворъ бвжнть на зустрвчъ або роз-свлася по призвбахъ, чекаючи нетерпеливо повороту своихъ зъ церкви.

Розбйшлись богомольцв по селу по хатамъ, поза-бирали зъ надвхавшихъ возбв свячене, христоскають ся зо своимъ домашнймъ; стара бабуся поки що вже дала найменьшому онукови крашанку и бнв сидячи на лежанцв уже потрафивъ залозити собв губи червоною краскою. Въ хатахъ прибрано чепурно, покутя такъ гарно прибране образами и рушниками, мигтять лам-почка, легесенько похитують ся причепленй надъ сто-ломъ на ниткахъ папвровй голубцв; хозяйка прибрана у чистбй бвлбй сорочцв, вивязана новою хусткою, у гор-сетцв, накладае жару у ладанницю; усв роздягають ся зъ верхньою одежв, дввка бережно здбймае зъ головы и ввшае на кблочку ввнокъ зъ биндами. Хозяинъ мые руки, бере у хозяйки ладанницю и вкинувши туды зъ узятого зъ пбдъ образввъ паперцю ладану, християчись и проказуючи „Христосъ воскрес!“ кадить передъ обра-зами, надъ столомъ, по хатв, передъ челюстями печи; усв одповвдують „во истину воскрес!“ Чинно, поважно... Онъ тутъ верховнй жрецъ, голова усему, бнв свя-щеннодвйствуе. Хозяйка наче на сторожв стоить по-биля печи, сього семяного огня-жертвенника. Се свбй домашнй храмъ, свбй бвтаръ передъ своими пенатами.

Усадовлюють ся за стблъ по чину: хозяинъ на пе-редньому крав за столомъ, праворучъ по-биля него стара его мати, а тамъ старшй, якъ що есть жонатй сыны, неввтки, хлопцв, дввка, дбтворъ. Хозяинъ рвже паску и розкладае св усвмъ, крошить свяченого поро-сяти, сала, де хто облуплюе крашанки — усе на одну велику деревлянну тарвлку, хозяйка прибирае велику миску зо свяченымъ и примощуець ся по лвву-ручъ по-биля мужа.

Розговляють ся перше паскою, пбсля крашанками, а тодв вже и нимимъ, що есть. Тодв вже й по чарцв го-рвлки выпють дорослй и тодв приймутъ ся за борщъ. Хозяйка, та ще, якъ що есть, котра зъ неввтокъ пода-ють страву, въ хатв тихо, нвхто не балакае, хибъ тбльки панъ-отець що скаже, то дввка прицвтыкае дбтвору, що нвкакъ не всидять и за столомъ спокбдно.

Отъ и пообвдали... Встають и степенно хрестять ся, Богу дякують тбльки, бо у селянъ нема звичаю дя-кувати своимъ домашнймъ за страву — дякують тбльки въ гостяхъ. Може се походить зъ того, що усв семьяне своєю посильною роботою дбають той хлббъ, що ввдять.

Пбсля обвдв старй збирають ся одпочити, молодо-жонъ сынъ зъ молодичею идуць до тещв въ гоств, дб-творъ одббравши одъ матери крашанки, выпираець ся юрмою зъ хаты, цокаючи обв передай зубы крашанками, ковтають ся ними помвжъ собою або бвжать до сусвд-скихъ дбтей гулять, ковтають цвлыми яйцями, гратъ ся въ покотюхи битыми. Парубокъ зновъ вдгаець ся въ нову свиту, пбдпервзуець ся зеленымъ поясомъ и на-стобурчивши йоломъ у свняхъ выпрошуе у матери або сестры-дввки двв крашанки. Дввка выйшла за дверв и прислонюючись одъ сонця долонею, выгледае, чи не видно подругъ-сестричокъ, що помвнвились зайти за нею, идучи до каплицв на цвинтаръ.

V. Великоднй забавы.

Ясный погожй день, высоко пбдбилось сонце и освв-чуе усе село. Не чуть буденного стукоту сокирв и пер-рекликбвъ. Коло ворбтъ купками дбтворъ метушать ся зъ крашанками, та онъ тбльки старй ажъ бвлй слв-пый литвинъ сидять у бвлбй сорочцв, грвть ся на у-сонв. Онъ по улицъ степенно идуць молодожоны, що по-брали ся у зимнй мясницв. Онъ хисткй, молодой зъ тбльки зо засвяннымъ вусомъ, пбдперезаный, у вымащеньхъ дбтемъ чоботяхъ зъ запылеными передами, зъ заверну-тою у хусточку паляницею пбдъ лввою рукою, выступав ступнввъ на два впередъ свои молодичв. Она вивязана новою хусткою, гарна та пышна якъ повная роза, иде рядомъ трохи пристаючи, придержуючи лввою рукою полу новой рясноя свитки. Бвлв у нея подблбкъ ме-режаюи ляхбвкою пбдтычки, яскраво сяють червоной чоботы. Порбвнявшись зо старою бабусею, що выйшла до ворбтъ споглянути на дбтвору, бнв зъ повагомъ ухляе йолома и каже: „Христосъ воскрес!“ То-жъ само каже й молодича, уклонюючись на ходу бабусв самою тбльки головою, не згинаючи спины.

— „Воквтину воскресе, дбтки!“ одповвдуе бабуся, проводить ихъ очима и пытае старшенькой онуки-двв-чинки: „Чиъ се молодй?“

— Се Галька Явтушенкбвска, що выдана за Гапо-ненкового Грицька — розкауе дввчинка.

— Ага! А, знаю! Ачъ якй! шамкотить бабуся.

Онъ на бвлому тлв хатней ствны наче змалювана

квѣтка заяснила цвѣтисто убрана дѣвка, а побила ворѣтъ у тѣни жовто-зелено опушеной старои вербы цѣлѣй пучокъ якристо-цвѣтно поубираныхъ дѣвчатъ. Сѣ зайшли за подругою. Та мотнулася въ хату, надѣла вѣнокъ зъ биндами, тихо ступаючи, щобъ не розбудити батька; поправила вѣнокъ передъ умазанымъ у стѣну шматочкомъ зеркальця и завязуючи у хустину поданй матѣрю крашанки, иде зъ хаты. Ласкавымъ окомъ провела еѣ матѣвка, причинила за нею сѣнешнй дверѣ и глянувши ще разъ у бѣна на свою донечку, мостить ся на лавѣ грохи спочити.

Зеленѣ трава на выгонѣ, выбрыкують по нѣй чорнй гарненкй ягнята, жовтй якъ шафранъ гусенята то тамъ то сямъ пасуть ся пѣдъ приводомъ шипучого зъ вытягнутою по-низу шнѣю гусака, дѣтвора-пѣдпаски збравлись кункою, сидячи на зеленой травичцѣ. Одъ капицѣ доносить ся ляскане невеличкого дзвоника, до которого уже добрались хлопята, що хотять также трезвонить, якъ чули въ церквѣ.

Туды то до капицѣ на той ляскъ дзвоника збходять ся усѣ, хто выбравъ ся зъ дому: збѣжить ся дѣтвора, пѣдбйдуть гуртомъ дѣвчата, зайдуть идучи одъ тещѣ молодожоны, причвалають усѣ. Дѣтвора стрепенула ся на ляскъ дзвона и спѣшно городами збѣгають ся туды. Туды-жь простують и дѣвчата. Проходячи по-биля кузницѣ, де купую стоять парубки, дѣвчата здоровкають ся, дивлячись у землю: „Христось воскресъ!“ Хлопцѣ ухилиючи йоломовѣ, одповѣдують „Воистину воскресъ!“

— Отсе тѣлько й буде? — зачѣнае одинъ дѣвчатъ.

— А то-жь ще чого вамъ?! — одповѣдае одна смѣливѣйша.

— Якъ се чого? А христоскатъ ся!...

Дѣвчата засоромились.

— Та хибѣ-жь намъ до васѣ пѣдходить?! — одбивають ся усе та сама цокотуха.

Хлопцѣ перемѣшують ся зъ дѣвчатами и знимаючи шапки, по тричѣ цѣлуютъ ся, христоскають ся. Дѣвчата позасоромлювались, почервонѣли, одна сама себе не тямлючи, христоскаючись зъ чужими, нацѣлилася похристоскаться и зъ братомъ, що бувъ мѣжь парубками, и симъ розсмѣшила усѣхъ.

Дѣвчата зновъ одбились у особливу купу и переглянувшись зъ парубками пѣшли до капицѣ, зъ-де-рѣдка озираючись на выбухи парубоцкого розголосого реготу.

Трохи згодомъ парубки, не змовляючись, а такъ однѣхѣтю подались и собѣ до капицѣ. Мало по малу туды збходять ся все село. Тутъ христоскають ся, розсаджують ся купами — степеннй хазяяны, жѣвочки-цокотухи, старй дѣды и бабы; дѣтвора то кункою збралася, грають ся у покотухи, то бѣгае кругомъ капицѣ, пустуючи. Дѣвчата посторонь бѣдъ хлопцѣвъ стоять розцвѣченѣй, наче пукъ квѣтокъ; чорнѣе юрба парубкѣвъ. Пяныхъ нема сьогондѣ и нѣхто не иде до шинку; се одинъ тѣльки празникъ у году. коли люде суцѣльне святять ёго „Господеви Богови“. Мѣжь дорослыми иде рѣчь про те, хто якъ упоравъ ся зъ сѣйбою, якъ торбѣкъ ще тѣльки пѣсля провѣдъ вирушали въ поле, у кого не стае пашѣ, коли задумують докѣнчивши сѣйбу вирушати чумаки, якъ управлять ся зъ паньскою землею, що громада узала въ посесію, де у якому лѣску становить на лѣто пасѣвки, якъ вѣхати на Юра у Стенанцѣ на ярмарокъ; — рѣчь за рѣчью плыве поважно, зъ тиха. Корпають паличками землю, посмокуютъ черепапнй лельки, обличя задуманѣй, поважнѣй, шапки позсованѣй на потылицѣ, хибѣ тѣльки той, що ускар-

жуть ся на свѣй недостатокъ пашѣ, рухомъ головы здвигне йоломъ зъ заду на лоба, та усѣю пятернею пошкребе у потылицѣ. Сьогондѣ-жь починають уже рѣчь про чередника, але щось и замовкли про се. Бачте, нѣчого обѣ сѣмъ розводитись сьогондѣ: про се буде рѣчь на дняхъ по-биля корчмы: тамъ одъ разу рѣшитъ ся се дѣло и тамъ-же заразы и могорычѣ. А сьогондѣ шо!! Тѣльки побалакають, а дѣйсной скрѣпы дѣла безъ мого-рычу не буде.

Мѣжь жѣнками иде безконечна рѣчь про те, якъ телілася корова; якъ не договѣвши обродилася невѣстка; якъ сорока зъ покладу краде яйця; якъ понѣши до ткачихи пряху, пришлось позычати у кумы Хвескй пѣвмѣтокъ; якъ батюшка ходячи на страшнѣй зъ молитвою, заставъ Цимбалку у печи, коли саме чирѣвъ выкладала. „Лежу уже нѣ жива нѣ мертва, тѣльки ноги зъ челюстей сторчатъ — якъ його тамъ вылазити при ньому!“

Розказують, якъ и коли управились зъ розсадою, якъ одкрывали зимовй грядкы, якъ становили опару на паски, якъ лупились гусенята... про все балакають, и не переслухашь, — якъ вода бурчить, текуть ихъ речѣ. Трошки на осторонѣ зла свекруха судить невѣстку и сваху. Выразисто поблѣскають очи, наче гадюка шипоче злыми стиснутыми губами, додаючи выразности мовѣ прикивомъ головы. Та, що слухае, тѣльки хитае головою та пѣдводитъ очи.

Онде молодѣй молодицѣ зъ немовлятеками, прибраными у цвѣтистй зъ нашитыми квѣтками шапочки и обгорнутыми въ приполю свитокъ, те-жь ведуть свои речѣ про те, якъ оно було захворѣло, якъ кликала до нѣго стару Гороблиху пристрѣтъ выливати, якъ одшпитували крикливѣ. Речѣ нѣжнй: „моя матѣнко“, „озо сердешне“, „серденько“, „манюсѣньке“, „янголятко“ — чути у тыхъ розмовахъ. „Нашй“ „батько“, „мѣй“, „зювица“, „дѣверъ“ попадають ся не менше часто.

Зъ купы дѣвчатъ по заду капицѣ доносятся ся несмѣлй ноты пѣсенѣ: нѣхто не бере на себе почину, хоть сьогондѣ и годить ся просѣвати де-що. А ось стара Янчиха, уставниця усѣхъ сѣльскихъ обрядкѣвъ, одзывать ся до дѣвчатъ:

— Вы се що-жь, дѣвки?! Чому не починаете водить танокъ та спѣвать? Починайте!

Дѣвчата ще трохи позмагались, кому выводить, и почали побравшись за руки коломъ. — „Ой кѣзле мѣй, кѣзле, зѣйди рано! Ой кѣзле мѣй, кѣзле! прийди Мало(?)“.

Сей незрозумѣлй теперъ выкликъ повторяють безъ кѣнци и ходять коломъ. Перестануть трохи, порадять ся и зновъ побравшись за руки затягнуть: „Ой шумъ ходитъ по дубровѣ, а шума рыба ловитъ!“ Напѣвы протяжнй зъ выкликами, чисто обрядовѣ. До шума уже пристають и парубки. Водячи шумъ кружать ся швидко, розтягаючи якъ можно ширше коло.

Молодѣжь усе бѣльше втягае ся въ спѣвы и танки; змаганя, кому починать, уже не чутъ; усѣ оживлянй, почервонѣли, розжеврились. Коженъ парубокъ примостивъ ся по свѣй вподѣбѣ по-биля дѣвки, щиро стиснувши держитъ еѣ за руку. Си стрѣчка у комѣрѣ доказуе, що бнѣ си не забувъ за пѣсть. Электричнй токъ зо всѣю силою проходить по колу, по тымъ живымъ элементамъ гальваничного ланцюха, и вызывае въ нихъ нове почутѣ житя и любощѣвъ. Шумъ протѣкае по жилахъ и суствахъ, розбужуе занѣмѣлу за зину кровь, и отъ сей танокъ змѣняе ся королемъ. Зновъ зчѣпляють ся коло, але одного зъ парубкѣвъ выпхнули зъ раду, и бнѣ

ходить за коломъ, котре крутить ся мѣри пѣдъ ладъ
протяжной пѣснѣ:

Король!

Коло городу ходить король!

Всѣхъ дѣвчатъ выбирае —

Король!

И ѡнъ выбирае свою избранницу, цѣлуе еѣ и ста-
новить ся рядомъ зъ нею въ коло на змѣну одгоненого
одъ неи парубка, котрый въ свѣй чередъ выходитъ
за коло.

Мало по малу сѣвѣи и танки молодѣжи звертають
на себе увагу усѣхъ; усѣ дивлять ся на нихъ, и янѣколи
не чувъ, щобъ кого зъ челяди посудили або охаяли.
Дивлять ся мовчки; на сѣй сѣвѣаючѣй и водячѣй танки
молодѣжѣ зъосереджуетъ ся у сей великій день весня-
ного свята увага всѣхъ, наче у сихъ дѣяхъ и есть суть
сего праздника. Малѣ дѣвчата осторонь те-жъ водять
танки и сѣвѣають-пищать тоненькими голосками.

Тымъ часомъ сонце схиляеть ся къ заходу, тѣни
одъ капиць и могильныхъ хрестѣвъ усе довше простя-
гають ся, де хто пригадуе вже про якусь домашню тур-
боту и пѣднимаеть ся ити до господы, де якѣ зазываютъ
ся до себе. Кѣнчаеть ся обрядове свято. Молодѣжъ за-
кѣнчила безконечного короля, потопталася наче нара-
джуячися и зновъ зчѣпляеть ся за руки, але вже не
въ коло, а простягаеть ся довгимъ рядомъ. — Бѣжать
у довгой лозы. Переднѣй парубокъ бѣжить впередъ,
вытягаючи рядъ поки можно; самый заднѣй зъ ряду па-
рубокъ чи дѣвка бѣжить тодѣ, звиваючи рядъ, по пѣдъ
руки передной пары и за собою провадить усѣхъ и вы-
тягае зновъ рядъ поки можно. Заднѣй стали переднѣми,
переднѣй заднѣми. Зновъ звиваеть ся рядъ и пробѣгае по
пѣдъ руками переднѣй пары. Оттакъ то вытягаючися
рядомъ, то звиваючися цвѣтистымъ клубкомъ, зъ рего-
томъ и выкликами молодѣжъ збѣгае одъ капиць зъ горы
у село и ажъ въ половину села, де вже розрываютъ
рядъ и розходятъ ся по дворамъ. Симъ и закѣнчуеть ся
сей праздникъ весны.

Борисъ II-скій

Павловске на Дону, 30 сѣчня 1884 року.

ДУМКА.

Тѣ скелѣ могучѣй хоть часъ разбѣе
И пыломъ въ просторѣ розвѣе,
И лѣсъ потрощить, снѣгомъ лугъ замете,
То сила жива не змалѣе.

Розбита пылина въ кругъ творѣвъ вѣйде
Новымъ, все новымъ сотворѣнамъ;
Гниль змѣнитъ ся въ зелень и въ цвѣтъ зацвѣте
Пѣдъ сонечка теплымъ промѣнамъ.

И людскее горе — лишь путь до добра!
Хочъ людскѣсть ще двига' оковы,
Колись и зъ затвердлыхъ душъ спаде кора,
Розтае пѣдъ жаромъ любви.

Юлія Шнайдеръ.

КОРОТКА

ИСТОРИЯ ЛИТЕРАТУРЫ РУСКОЙ.

Написавъ Омелянъ Огоновскій.

(Дальше.)

2. Грамоты.

а) Грамоты князя Льва.

Въ XVI. и XVII. вѣкахъ появилось 9—10 грамотъ,
котры приписувано Галицкому князеви Львови Данило-
вичеви, що подавъ ихъ въ хосенъ рѣжныхъ осѣбѣ и цер-
квей. Важнѣйшѣй изъ сихъ грамотъ суть отъ-сѣй: 1) Гра-
мота, дана монастыреви св. Спаса на село Стрешевичѣ
и Созань монастырь св. Михаила, писана въ Львовѣ
1291. р. 8. жовтня въ пятницу; 2) грамота, дана вла-
дыцѣ Антонію на посѣдане монастыря Лаврова, писана
въ Перемишляхъ 1291. р. 8. жовтня; 3) грамота, дана со-
борнѣй Крылоскѣй церквѣ Успенія пресв. Богородицѣ,
писана въ Галичи 1301. р. 8. марта, и. н.¹⁾ — Критич-
ный оглядъ тыхъ грамотъ доказуе, що они майже всѣ
суть фабрикатомъ пѣзнѣйшихъ часѣвъ, коли именно урядъ
польскій домагавъ ся одъ нашихъ предкѣвъ доказѣвъ,
що они недвижимѣй добра посѣдають правно. Тому отже,
що первѣстнѣй грамоты, выданѣй колись рускими князьями
та иными добродѣями на законне посѣдане тыхъ дѣбрь,
въ часѣ нападѣвъ татарскихъ запропастились, посѣда-
телѣ дѣбрь постарали ся о грамоты новѣй. Изъ грамотъ
князя Льва есть автентичною лише грамота, дана мона-
стыреви св. Спаса на село Стрешевичѣ и Созань мона-
стырь св. Михаила, писана въ Львовѣ 1291. р. 8. жовтня
въ пятницу. Затвердивъ же еѣ польскій король Жиги-
монтъ Августъ. Автентичною уважае сю грамоту проф.
Шараневичъ,²⁾ крилошанинъ же Петрушевичъ почитуе
всѣ такъ-званѣй Львовѣй грамоты пѣдложными.³⁾

б) Грамоты литовско-рускѣй.

Грамоты тѣ появились вже передъ 1386. р., коли-
то полуднево-заходню Русь сполучено зъ Польщею. Сюды
належатъ именно отъ-сѣй грамоты:

а) Договорная грамота литовскихъ князѣвъ
Евнутія, Кейстутія и Любарта Гедиминовичѣвъ, Юрія На-
римунтовича и Юрія Коріатовича зъ польскимъ коро-
лемъ Казимиромъ и зъ мазовецкими князьями Семовитомъ
и братомъ его Казимиромъ, сынами Тройдена, 1350. р.

б) Купчая грамота, котрою купивъ панъ Пе-
трашъ дѣдицтво у Анны Радивонковой, 1359. р.

в) Купчая грамота, котрою купивъ панъ Петръ
Радзѣйовскій дѣдицтво Пнеколтъ⁴⁾ у Шульжичѣвъ, 1366. р.

г) Грамота пана Оты, старосты рускоѣ
землѣ пану Вяславу Дмитровскому на дворнице, котре
ѡнъ купивъ зъ землею и ужитками, 1371. р.

д) Жалованная грамота литовского великого
князя Александра Витовта Кейстутовича Василю Кара-

¹⁾ А. Петрушевичъ, „Галицкій историческій сборникъ, из-
даваемый обществомъ галицко-русской Матицы“. Выпускъ II.
Львовъ 1864; стор. 82—86. Пять грамотъ, що зовуть ся Льво-
выми, выпечатано въ сѣмъ збѣрнику, стор. 145—172.

²⁾ „Szkoła“. Pismo poświęcone sprawomъ szkół ludowych, średnich,
tudzież seminariówъ pauczycielskich. Tom III, 1869. Nr. 16. 17. „O zró-
dłach, służącychъ do głębszego poznania dziejówъ kraju ojczystego“ przezъ
Dra Izidora Szalaniewicza; str. 265.

³⁾ „Галицкій историч. сборникъ“, II, стор. 82. 83.

⁴⁾ Пнеколтъ, теперь Пникутъ, село належаче до латинь-
ской капитулы въ Перемишляхъ.

Original from

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

чевскому о призоленю ему въ подольскій земли засновати нове село Княжу-Луку, 1383. р.

е) Грамота пана Михаила Иванковича, котроу быт заставивъ Остапкови Давидовскому свое село Черепини¹⁾, 1386. р. — и инші.²⁾

Почавши одь XIV. вѣку списано на Руси багато рускихъ грамотъ, привилегійвъ, котрыми правнй односины нашихъ предкѣвъ до литовского и польского ряду бували упорядкованй, а приватнй посѣдая одь нарушения обезпеченй. Сюды належать такожь судовй акты, списанй въ справахъ спѣриныхъ та въ случаю нарушения правъ личныхъ и майна приватного.

Небавомъ по 1386. р. основано Метрику руску. Сю институцію заведено при королѣвскѣй канцеляри польскѣй для вписуваня административныхъ и судовыхъ актѣвъ, выходячихъ одь короля и такожь одь генерального сойму для воеводствъ Кіѣвского, Волынского, Брацлавского и, опѣсля, Черниговского. Веѣ дѣла вписувались въ книги той Метрики въ языкѣ рускомъ.

Найновѣйшй дослѣды доказали, що на Руси Червонѣй писано грамоты рускй межи р. 1340—1430; по роцѣ 1430. ажъ до 1506. р. не появивъ ся тутъ нѣ оденъ документъ въ языкѣ рускомъ, бо на соймѣ въ Ёдльнѣ (1433) рѣшено завести въ нашѣй батькѣвщинѣ институциѣ права польского. Про-те одь 1435. р. въ воеводствѣ рускомъ писано веѣ акты судовѣ земскихъ и городскихъ въ языкѣ латинскомъ. Доси выпечатано звышъ 2.000 документѣвъ, писаныхъ на Руси Червонѣй межи р. 1340—1506., и въ сѣмъ числѣ естъ тѣлько 47 грамотъ рускихъ; веѣ прочй, крѣмъ кольканайцяти нѣмецкихъ документѣвъ, писанй въ языкѣ латинскомъ.³⁾

3. Литература апокрифична.

Межа-тымъ, коли церковна литература апокрифична переважно утворилась изъ легендъ, односячихъ ся до библійной исторіѣ старого и нового завѣта, свѣтека литература сего рода основувалась на астрологій, на вѣрѣ въ чары, сны и стрѣчу, або й на практичномъ до-свѣдѣ. Книгами, заказаными церковю, були отже: *Острономія* (Астрономія), *Чаровникъ*, *Сносудецъ*, *Путникъ*, *Звѣздо-четецъ*, *Зелейникъ*, *Колядникъ* и и. Въ „*Зелейнику*“ читаемо ч. пр. отъ-се: „*Аще у кого будетъ бльмо на глазъ,*⁴⁾ *кобыме молоко съ медомъ, помажи оныи бльмо, и сгонить съ ока. — Аще кто бохитъ, то тѣстомъ всего помажи теплымъ. лице, руць и нозъ и псу дай: аще ясть. то живъ будетъ больный; аще не ясть, то умретъ. — Зубы болятъ, луковое листвіе*⁵⁾ *топити въ винъ съ медомъ, по-держати въ устѣхъ и испцай въ винъ. — Аще который чело-вѣкъ чхнеть*⁶⁾ *ходля, — ни оживить, ни умретъ: майя мѣсяца въ 5. демъ заръзати короу, да лѣсти на локтяхъ въ брюхо влоуть*⁷⁾ *до горла, минешъ больны его. — Аще у кого будутъ волосы желты, журавлиныя лѣца мѣшати съ виномъ и будутъ черны.*“

¹⁾ Черепинъ, село въ повѣтѣ Львовскомъ.

²⁾ „Памятники дипломатического и судебно-дѣлового языка руского въ древнемъ Галицко-Володимирскомъ княжествѣ и въ смежныхъ рускихъ областяхъ, съ второй половины XVI. столѣтія“, издалъ Яковъ Ѡ. Головацкій. („Науковый сборникъ, издаваемый литературнымъ обществомъ галицко-русской Матицы“. 1865. I стор. 181—200; II. стор. 36—56; III. стор. 135—157.

³⁾ Zygmunt Lisiewicz, „Język urzędowy na Rusi czerwonej między r. 1340—1506“. (Przewodnik naukowy i literacki. Dodatek do „Gazety Lwowskiej“. We Lwowie. 1886. Tom XIV.; str. 255—256)

⁴⁾ глазъ — око; ⁵⁾ луковое листвіе — листе зъ чб-сноку; ⁶⁾ чхнути — сохнути; ⁷⁾ влоуть — цупко, сильно; влоуть до горла — ажъ до самого горла

Слѣдуе наконецъ еще взорецъ „*Колядника*“: „*Аще будетъ рождество Христовѣ въ недѣлю, зима добра, а весна дождева, жатва сухая, — скоту лзя*¹⁾, *меду и вина много, юнымъ пагуба. Аще будетъ рождество Христовѣ въ понедѣлокъ, зима добра, а весна ведрена*²⁾, *потомъ дождеве будутъ, обилие всему миру, лзя напрасна, а смерть многа*“ и т. д.

Всякій ехоче признати, що сея литература не звелась до сегодня, и що про-те въ просвѣченѣмъ вѣцѣ XIX. можъ повторити звѣстнй слова одного грамотѣя зъ вѣку XIV.: „*Та творять не токмо невяжи но и вѣжи*“...³⁾

ПЕРІОДЪ ТРЕТІЙ.

Зачальный поглядъ историчный и литературный.

Русь литовска, сполучена зъ Польщею (1386), не зазнала часной долѣ въ житю суспольномъ и народномъ. Автономичнй ея институциѣ зъ годомъ-перегодомъ ишли подѣ ладъ польскѣй шляхетчинѣ, що намагалась на Руси завести свои порядки. Въ оборонѣ нашой батькѣвщины становили въ сѣмъ періодѣ деякй князѣ литовско-рускй, бо народъ бувши приголомшенимъ дикою Татарвою, не мѣгъ такъ скоро прочуняти, чтобы вже тогдѣ зберегавъ свои народнй святошѣ одь непохибиои затраты. И такъ противъ короля Ягайла и самовѣльного змаганя политики польской повстае навпередъ рѣднй его братъ, Сви-дригайло, котрый при помочи Руси бажавъ розбратити унию Литвы зъ Польщею и статься самостѣйнымъ володаремъ руско-литовскимъ. Але-жь такй пляны Сви-дригайла помѣшавъ чи-мало стрыйннй его братъ Витовтъ Кейстutowичъ, що бувъ великимъ княземъ литовскимъ. Вже на соймѣ въ Городлѣ надъ Бугомъ (1413) Ягайло и Витовтъ та паны польскй и литовскй, охрещенй на вѣру латиньску, рѣшали про Русь безъ Русинѣвъ; се бо постановлено на томъ соймѣ, що всякими правами корыстувати-мутъ ся тѣлько паны вѣры латиньской, мѣжь-тымъ коли православнй въ соймахъ засѣдати не можуть. Все-жь таки Витовтъ не хотѣвъ зависѣти одь Польщѣ; впрочѣмъ нѣмецкй цѣсаръ Жигимонтъ не радо дививъ ся на такого сильного сусѣда, якимъ була Польша, сполучена зъ Литвою. Жигимонтъ бажавъ отже поставити Витовта королемъ, одьдѣляти Литву одь Польщѣ и одь-такъ уменшити перевагу, яку Польша надъ Уграми и Прусами була осягнула; ба й самъ Ягайло вже радъ бы бувъ, щобъ его отчична, се бѣ-то Литва, одь власти польской шляхты вызволилась. Такъ отже межи Жигимонтомъ, Витовтомъ и Ягайломъ умовлено зъѣздъ монархѣвъ до Луцка на Волыни въ день Богоявленія 1429 р. Крѣмъ сихъ трохъ володарѣвъ зъѣхалис туды еще даньскій король Ерихъ XIV., великй князь московскй Василь II., магистры ординѣвъ нѣмецкого и ливоньского, посолъ папы Андрѣй Доминиканецъ, ханы заволжскй и переконскй, господаръ волоскй, послы грецкого цѣсаря Иоанна Палеолога та й инші князѣ. Але паны польскй, видячи въ томъ подвышеню Витовта загрожене униѣ, противились плянамъ монархѣвъ и перехопивши у Львовѣ послѣвъ цѣсаря, що ѣхали зъ Риму, одобрали имъ корону и порубали еѣ въ куснѣ⁴⁾. Не довго опѣсля Витовтъ умеръ (1430), занедужавши зъ журбы. Держава его простягалась одь моря Балтицкого и заливу Финьского ажъ по Черне море. Про него Русь не згадувала

¹⁾ лзя — недуга; ²⁾ ведреный — погоднй; ³⁾ Историч. Христомагйа Буслаява, стор 520.

⁴⁾ „Лѣтописъ литовская“ (Pomniki do dziejów litewskich — zebra- brane przez Teod. Narbutta. Wilno 1846; str. 44).

добрѣмъ: ѣнъ бо бажавъ запропастити автономію рускихъ земель и въ загалѣ не сприявъ Русинамъ.

Здавалось, що Русь двинге ся зъ упадку, коли по смерти Витовта на тронъ литовскій вступивъ Свидригайло. И ѣнъ забажавъ короны королѣвскои, и про-те порозумѣвъ ся въ той справѣ зъ цѣсаремъ Жигимонтомъ и зъ рицарями ордина нѣмецкого; такожъ приклонивъ Волохѣвъ и Татаръ на свою сторону. Онъ володѣвъ Литвою, Волинею и сѣдною частею Подбля; але противъ сего великого князя, що сприявъ Русь, повстали прихильники униѣ Литвы зъ Польщею. По ихъ воли займивъ литовскій тронъ братъ Витовта Жигимонтъ, и опѣсля не мѣгъ вже Свидригайло добатись до своихъ правъ, хоча въ его имени славный богатырь того часу, Федько князь Острожскій, Полякѣвъ на Подблю поборювавъ¹⁾.

Коли-жъ литовска Русь нерѣвными силами боролась зъ Польщею про свою самостѣйность, то галицка Русь похилилась пѣдъ могучою кормигою Польщѣ, не наче трава въ степу пѣдъ косою. Се бо на соймѣ въ Бдльнѣ (1433) Ягайло прилучивъ сю Русь яко провинцію до Польщѣ, изъ-за чого наша батькѣвщина втративши останки автономіѣ уважалась воеводствомъ польскимъ, що стояло пѣдъ польскою управою и польскими законами.

Въ боротьбѣ зъ Жигимонтомъ, великимъ княземъ литовскимъ, Свидригайло не мавъ щастя, и про-те бувъ ѣнъ приневоленный жити надъ Прутомъ въ добрахъ своихъ на Руси Червоной. Якъ же князь Чороторыйскій та инші паны литовско-рускій, вбивши Жигимонта (1440), спонукали Свидригайла вернуться въ Литву и добиватись до трону, то не вмѣвъ ѣнъ покорыстуватись до гѣдною порою и живъ опѣсля тихо въ Луцку, де й вмеръ 1452 р.

Крѣмъ Свидригайла вступались бѣтакъ за права Руси ще й славный князь Олельковичъ. Казимиръ Ягайловичъ, великій князь литовскій, ѣдновивъ князѣвство Кіѣвске (1440), надавши его Олелькови, сынови князя Володимира Ольгердовича, котрого зъ Кіѣва усунувъ бувъ Витовтъ, поставивши княземъ Скиргайла Ольгердовича. Якъ же Скиргайло вмеръ (1396), то Витовтъ назначивъ въ Кіѣвѣ своего намѣстника. Олелько, ставши Кіѣвскимъ княземъ, бувъ справдѣ щирымъ заступникомъ Руси супротивъ змаганя польского. По его смерти (1455) двигали Русь изъ загибели два его сыны, Семень и Михайло. Казимиръ, великій князь литовскій, давъ старшому Семенови Кіѣвъ только въ досмертну державу, а Михайлови признавъ его батькѣвщину Копыль и Слуцкъ. Семень Олельковичъ бувъ вельми дѣяльный въ хосенъ Кіѣвщины: здвигъ столицю изъ руины и ѣдновивъ печерскій монастырь. По его смерти (1471) король Казимиръ поставивъ въ Кіѣвѣ воеводу. Першимъ Кіѣвскимъ воеводою бувъ Мартинъ Гаштольдъ, про котрого осталась приповѣдка: „Король давъ, Гаштольдъ взявъ“.

Противъ порядкѣвъ польскихъ на Руси що-разъ бѣльше змагало ся невдоволене. Рускій князь зворуши-

¹⁾ Федько Острожскій прославивъ ся вже передше въ войнѣхъ Гуситѣвъ зъ нѣмецкимъ цѣсаремъ Жигимонтомъ. Коли бо почались войны гуситскій, то чешскій послы запрошували Витовта на тронъ чешскій. По той причинѣ ѣдправилось въ Чехію войско литовско-руске пѣдъ проводомъ Жигимонта Корнбутовича. Рускій полки оставались въ чешскій земли черезъ 8 рокѣвъ и брали участь въ боротьбѣ Чехѣвъ зъ войсками нѣмецкого цѣсара.

лись и вчинили заговѣръ противъ Казимира. Проводыремъ невдоволенныхъ бувъ князь Михайло Олельковичъ; але заговѣръ ѣдкрыто и сему смѣливому князеву ѣдрубано голову (30. серпня 1482) передъ воротами литовского замку въ Кіѣвѣ.¹⁾

Останній разъ противъ польскон кормиги повстали рускій князь пѣдъ проводомъ князя Михайла Глинського, воеводы Кіѣвского. Коли 1507. р. ѣдобрано ему воеводство, то въ порозумѣню зъ Василемъ Ивановичемъ, великимъ княземъ московскимъ, загадавъ ѣнъ ѣдорвати бѣдъ Литвы рускій землѣ, и вѣзавъ рускій нарѣдъ, чтобы ѣдступивъ ѣтъ Литвы и горнувъ ся пѣдъ его хоруговъ. Однако крѣмъ Кіѣвлянъ майже нѣвъ оденъ городъ рускій не приступивъ до повстаня, та й князь бѣдтягались бѣдъ заговору. Побачивши, що Москва не щиро ему сприяе, ставъ Глинскій тайкомъ зноситись зъ польскимъ королемъ Жигимонтомъ I.; коли-жъ великій князь московскій про се дѣзнавъ ся, то велѣвъ его увязнити. Хоча же заходами нѣмецкого цѣсара Максимилиана выпущено Глинського на волю, то въ Москвѣ видѣли въ нѣмъ чоловічка небезпечного: старцеви вылуплено очи и засуджено на досмертну вязницю.

Такъ отже рускимъ князямъ не повелись самостѣйній змаганя противъ самовѣль польскон, бо маса людю не станула рѣшучо по ихъ сторонѣ. Бувши побороною тяжкимъ лихолѣттемъ, не здужала она еще пѣднестись до тои самовѣжи, чтобы выступити зъ протестомъ противъ чужон безправной власти. Ажъ въ войнахъ козацкихъ горнувъ ся людъ пѣдъ хоругви тыхъ славныхъ лицарѣвъ, що зберегали волю бѣдъ загибели.

Коли-жъ не стало тыхъ рускихъ князѣвъ, що не могли погодитись зъ настѣдками политичной униѣ, то вже лекше було Польщѣ осущити заповѣтній свои бажания. На соймѣ въ Люблинѣ (1569) довершилось дѣло униѣ Литвы зъ Польщею, яке розпочалось було въ рокахъ 1386 и 1413. ѣдорвано отже бѣдъ Литвы землѣ рускій (воеводства Волинське, Брацлавске и Кіѣвске) и яко провинціѣ включено въ складъ королѣвства польского. Червона Русь належала до Польщѣ ще бѣдъ часѣвъ польского короля Казимира Великого. Правда, що сейчасъ основано трибуналъ Люблинскій, котрый мавъ бути вышою инстанцією судовою, заporučаючою Руси литовскій автономію, правда и те, що въ Статутѣ литовскѣмъ постановлено, чтобы все листы и поэвы въ судахъ городовскихъ и земекскихъ писано по руски²⁾, та що въ загалѣ исповѣдникамъ вѣры православнои ѣбѣщовано все свободы та инші вольности, якими корыстувались католики: однако небавомъ опѣсля показалось, що Поляки не думали сповнити тыхъ вымѣнокъ униѣ и наблюдати высказану девизу: „вольный зъ вѣльными, рѣвний зъ рѣвными“. Знесено самосудъ громадскій и заведено судъ шляхоцкій, обмежено права хлѣборобѣвъ до землѣ, и бѣдтакъ цѣла люднѣсть розпала ся на шляхтичѣвъ и людей поселятихъ або простыхъ. Просвѣту руску подолѣла культура польска.

Коли хлѣборобы рускій втративши особисту свободу (1573) побивались тяжкою долею, то гѣроды рускій на-

¹⁾ В. Б. Антоновичъ, „Монографіи по исторіи западной и юго-западной Россіи.“ Томъ I. Кіѣвъ 1885, стор. 241.

²⁾ Въ Статутѣ литовскѣмъ 1566. р. постановлено, що „писарь земскій маєть по руску литерами и словы рускими все листы и поэвы писати, а не иншимъ языкомъ и словы“. („Исторія славянскихъ литературъ А. Н. Пышина и В. Д. Спасовича“. — Изданіе второе С.-Петербургъ 1879. Томъ I. стор. 322).

ходили ще способъ, выдубитись зъ-пѣдъ власти воеводскои и старостянской. Торгуячи зъ нѣмецкими мѣстами нашй гóроды й собѣ бѣдъ нѣмцѣвъ переймали способъ, якъ бы бѣдъ паньскои напасти оборонитись. Котрѣ были богатшй городы, то собѣ у королѣвъ польскихъ выпрѣшували право городове, щѣ звалось правомъ Магдебурскимъ. Коротка исторія сего права ось така: Якійсь дворянинъ Енко зъ Ренкова (Rerchow) збравъ (1215—1235) рѣшнй нѣмецкй уставы въ Вестфалин, Фризи, Бранденбургѣ, Лузациа та въ иншихъ провинціяхъ, котрѣ въ тѣмъ часѣ звались Саксонією. Той-то збрникъ правъ, переважно публичныхъ, звавъ ся по нѣмецки „Sachsenspiegel“. Мѣжь-тымъ въ судахъ складалось право цивильне и криминальне. Гóродъ Магдебургъ спинавъ свои права въ одну книгу и назвавъ еѣ „Weichbild“ („святый образъ“). Тѣ два збрники, „Sachsenspiegel“ и „Weichbild“ творили отже право нѣмецке або Магдебурке въ Польши. Краковъ одержавъ се право въ 1257. р. Въ силу сего права всякй справы администраціи, полиціи и судѣвъ въ городахъ польскихъ велись въ языкѣ латиньскѣмъ або нѣмецкѣмъ. Изъ польскихъ городскихъ судѣвъ ишла апелляція до Магдебурга; однако бѣдъ 1356. р. апелляція не бѣдъносилась до того нѣмецкого гóрода, але до магдебурского провинціального суду въ замку Краковьскѣмъ (judicium supremum provinciale castrі Cracoviensis). Третью же инстанцію бувъ трибуналь королѣвскй, до котрого король назначивъ по двоухъ комисарѣвъ изъ райцѣвъ Кракова, Сандеча, Бохнѣ, Велычи и Олкуша. 1) Оѣдъ вѣку XIII. до XVI. право Магдебурке розширилось по цѣлѣй Коронѣ польскѣй и по Литвѣ. Король Казимиръ В. надавъ се право Львову, Сянокови, Решеву, а Ягайло призволивъ его Городку, Перемышлеви и Теребовля. Симъ правомъ користувались такожъ гóроды Жидачѣвъ, Щарець, Новый Самбѣръ, Дрогобыч, Стрый, Снятынъ и и. Въ Литовскѣй же Руси надано право Магдебурке гóродамъ Кіеву, Чернигову, Нѣжини, Переяславу и и.

Майже кожда грамота, надѣляюча гóродъ правомъ Магдебурскимъ, починає ся заявленємъ короля або великого князя, щѣ гóродъ освободжає ся бѣдъ суду воеводъ, каштелянѣвъ, старостъ и другихъ земскихъ урядникѣвъ. Въ такихъ гóродахъ жовнѣрѣ постѣомъ не стояли, на войну мѣщане зъ такихъ гóродѣвъ не ходили, хѣба щѣ король „своею головою потягне“, пѣдвѣдъ у войско не давали, мыта и промыта не платили, свѣй екарбъ оббный мали и зъ того екарбу на гóродеку оборону войско свое удержували. Въ гóродахъ такихъ были двѣ колегіи зъ выбѣрнхъ урядникѣвъ: 1) „Рада“, щѣ въ нѣй засѣдавъ бурмиестеръ зъ райцями; она завѣдувала судомъ цивильнымъ, полицією, майномъ гóродекимъ и надѣирала торговлю; 2) „Лавничій судъ“ изъ 12 присяжныхъ пѣдъ проводомъ вѣйта; бѣдъ судивъ справы криминальнй. 2)

Тою пѣблгою, яку подавало право Магдебурке, хѣбнувались мѣщане, щѣ сидѣли внутрѣ гóродекихъ мурѣвъ; а по-за-якъ Русины въ бѣлшѣй части сидѣли по-за укрѣпленнями, то и въ такихъ гóродахъ лишь подекуды мѣли они лучшу долю. А впрѣчѣмъ хоча Русины й стояли пѣдъ управою гóродекихъ урядникѣвъ выбѣрнхъ,

1) „Права, по котрымъ судится малороссійскй народъ“... изданныя пѣдъ редакцією... профессора А. Ф. Кистяковского. Кіевъ 1879; стор 60, 61.

2) В. Е. Антоновичъ, „Монографія по исторіи западной и юго-западной Россіи“. Томъ I. Кіевъ 1835; стор. 171.

то все таки не мѣли они той волѣ, якою користувались давнѣйше, коли жили пѣдъ захистомъ своихъ порядкѣвъ гóродекихъ. (Дальше буде).

МАРКІАНЪ ШАШКЕВИЧЪ.

(Д о д а т о к ѣ.)

(Дальше.)

Не бувъ нашъ угорусъ*) Орлай нѣ историкомъ, нѣ филологомъ, се правда; але мимо того, а радше — власне для того може намъ послужити вѣрнымъ примѣромъ поглядѣвъ тогданнихъ Русинѣвъ, поглядѣвъ высказанныхъ тымъ свободнѣйше, щѣ за границею. Слова его заслугують зъ многихъ причинъ на увагу. Попередъ всего важне и цѣкаве те, щѣ языкъ галицкихъ и угорскихъ Русинѣвъ называє бѣдъ: кієвскимъ рускимъ нарѣчємъ; може бути, щѣ Орлай поклавъ ту акцентъ на Кіѣвъ головно въ противствленю до Москвы („высокое московское произношеніе“), але се певно, щѣ пишучи наведеній слова мавъ на мысли однаковѣсть языка на вѣй южной Руси, и назвавъ сей южнорускй языкъ пѣдъ центра сей Руси — Кіѣва. Видно, щѣ сй рѣшнѣй мѣжь украинскими а австро-русскими пѣднарѣчьями южноруского языка, на якй теперъ дехто радо вказує, не выдѣлись Орлави такъ надто великими: якъ же бы мѣгъ бувъ инакше писати, щѣ въ Галичинѣ говорятъ „кієвскимъ нарѣчємъ“? А вже-жъ помимо вѣсѣхъ незаперечимыхъ симпатій его до „пространнѣйшого отечества“ и до „грекороссійского исповѣданія“ симпатій, выкликанныхъ зовѣмъ природно „неимоверными и неслыханными притѣсненіями“, нѣкакъ не зможемо додвинуть въ его словахъ якои небудь племянной або й языковой идентификаціи въ тепершнѣмъ значѣнн: вѣра одна, отечество („Русія“) одно, але ту Кіѣвъ — тамъ Москва, зъ двома головными, рѣвнорядными нарѣчьями, хотъ и зъ однимъ церковнымъ и офіціальнымъ языкомъ. Ту мѣще пригадати слова, наведеній Шашкевичемъ въ „передсловію“ до Русалки, „зъ кн. 7. извѣстій росс. академіи“ о томъ, щѣ куплений академією „словарь малороссійскй порученъ отъ академіи господину члену оной Николаю Ивановичу Гнѣдичу, и при немъ двумъ любителямъ словесности, знающимъ малороссійское нарѣчье, и согласившимъ ся изъ усердія къ общей ползѣ содѣйствовать въ семъ предпріемлемѣмъ трудѣ, а именно господину Капнисту, и князю Церетелеву“. Правда, иде и ту также тѣлько о нарѣчье, але о нарѣчье всей „Малой Руси“, въ бѣдрѣжно: бѣдъ „Великон“, и — бѣдъ спѣльно вытвореного церковно-офіціального языка. Тогдѣшнй-жъ поглядъ на „литературный“ языкъ были бѣдънѣй бѣдъ нашихъ: щѣ-ино Шашкевичъ**) поста-

*) Якъ угорскй Русины придались и въ Галичинѣ (по 1772), о сѣмъ згадує Головацкй (Перв движ. 87): „Они дали намъ первыхъ ученыхъ настоятелей въ семинари (Самуилъ Волканъ, Бачинскй и др.) и первыхъ профессорѣвъ на рускомъ языкѣ“. Якъ епископъ Л. Шестикъ вже 1773. порозумѣває зъ рускимъ епископомъ мучачѣвскимъ, — гл. Малювскй, Kirchen- u. Staats-satzungen, стр. 302. Якъ Россія „выписывала“ собѣ австрійскхъ ученыхъ Словянъ вже въ XVIII. ст. о томъ находимо кодыка даныхъ у Веселовского — Западноє вліяніє въ новой русской литературѣ: „Наконецъ и о народномъ образованіи стали заботитись только тогда, когда Іосифъ II (въ Австрій) поставилъ его на первый планъ, и, чтобъ дать рускому крестьянину или мѣщанину школы, выписали казеннымъ способомъ изъ Венгрии Серба Янковича“ (стр. 61); якимъ способомъ были выписанй Орлай и др. угорскй Русины — не знаємо. Извѣстно, щѣ Петръ В. разсчитывалъ на Славянъ (особенно Чеховъ), какъ на естественныхъ посредниковъ въ передачѣ къ намъ западной образованности; въ Прагѣ неразъ набирали для Россіи актерѣвъ, заказывали ученые переводы, посылали туда молодежь учиться. Одинъ изъ посланныхъ такимъ образомъ людей, сынъ Козловскаго помѣщика Максимъ Суворовъ, проведя сначала пять лѣтъ въ Австрій, отправилъ въ 1724. г. въ Сербію, гдѣ выступилъ энергическимъ распространителемъ народного образования и литературы; тамъ же, стр. 36—7, на подѣставъ: Н. Попова. Къ вопросу о реформѣ В. Караджича; Веселовскй подає въ загалѣ богату литературу предмету.

**) „Азбука и Abecadło“: „Literatura każdego narodu jest obrazem jego życia, jego sposobu myślenia, jego duszy. Dążnością jej jest między w szyszt k imi członkami całego narodu krzewić oświatę... A z drugą, obcą duszą nie przylgnie do narodu, ze swoim głównym rozminie się celem“. „Gramatyka powinna być nie zakonodawczą jęzuka, lecz jego najwiewniejszym obrazem; nie z gramatyki przeto uczyć się jęzuka swego.“ „Etymologia jest tylko przedmiotem niewielu filologów, a dla ich widoków narzucać milionom narodu trudności, zdaje się być niesłusznym“. Otce слова М. Шашкевича (1836), не якого небудь „филетика-кактографа“.

вивъ для „литературы“ новій, ясно сформулованій провідній думки и завданя, — що-йно Пушкинъ радивъ учитись языка одъ няньки.

Та хочъ и не бувъ Орлай историкомъ, а все таки добре бѣвъ тямивъ про двѣ историчнй даты: про унию, та про „projekt na zniszczenie Rusi“. Отсеі двѣ нимъ наведеніи дати, якъ и доданныи до нихъ коментаръ („неслыханніи притѣсненія“), дуже ясно вказують, якъ и якъ сильніи були антагонизми противъ давню Польщѣ; а его слова, що „дворянство“ зрадило народъ („измѣнивъ народу“), также дуже характеристичніи. Чи возьмемъ до рукъ зборники нашихъ пѣсень народнихъ. чи памятники историчнй, чи литературніи — все одно и те саме находимо... Думавъ бы хто, що Орлаеви случайно попавъ сей „projekt“ въ руки: нѣ! сей „проектъ“ ходивъ свого часу зъ однихъ рускихъ рукъ до другихъ, батьки дѣтемъ его показували, — маємо на се доказъ. У насъ въ рукахъ стара рукопись (удѣлена намъ ласкаво и. Франкомъ), fol. 2 картиць битимъ шпильомъ записаніи; въ горѣ заголовокъ: „Projectum Polonorum contra Ruthenos editum anno 1717“ („editum“ о стѣлько невѣрно, бо „проектъ“ бувъ тѣлько долучений до актѣвъ соймовыхъ, але не ставъ у хвалою); потѣмъ слѣдує польскій текстъ, а при конціи лат. додатокъ: „Hoc projectum transscriptum est ex arographo archivi Ecclesiae cathedralis gr. cath. Praemisiensis, 1788 anno, per Simeonem Sklepkievicz, a l u m n u m Seminarii generalis Leopoliensis, in domo praesbiteriali profuncie existentem Praemisiensis“. Мабуть не одинъ тѣльки Склепкевичъ одписавъ собѣ сей проектъ, а одписавши — певно не самъ тѣлько его читавъ*).

(Дальше буде.)

В. Коцювскій

Очерки изъ исторіи современныхъ славянскихъ литературъ.

II.

Иосифъ Богданъ Залескій.

Bóg — Świat — Sławianstwo — Polska — Ukraina —
W pięć strun mej gęśli pięciorakie dźwięki!
J. B. Zaleski (t. IV. 194)

„А зъ помѣжь тыхъ пяти струнъ двѣ скрайніи найгосенѣйшіи, а особливо шкслива квинта (!) майже все прочѣ глушить“. Правда, —

Polszcza jedyna pomiędzy Narody,
Och! Męczennica wielka, której płaczą;
Polszczy klaskałem ja z mogiłą, wieszcz młody;
Dzisiaj (1864) przerażon jej krwią i rozpaczą
Tęsknię odkupić w Pieśniach dawne winy —
Ale w głos zawždy Matki Ukrainy!

Значить ся — не въ Украинѣ ту дѣло. Колись „wieszcz młody“ розпочавъ свою вѣщу карьеру оплесками повстаню 1831 року, въ котрѣмъ навѣтъ бравъ дѣяльну участь; а скѣпчивъ свою карьеру плачемъ по невдалѣмъ повстаню 1863—64 р. Колись Украина въ его пѣсняхъ, ота буйна, широка, козацкии а лицарекими а щироприхильними до польского панства Сагайдачными, зъ „Ляхами Сердечными“ и т. п. або зъ романтичными Косиньскими, Мазеями та Золотаренками — була тѣлько рефлексомъ шляхетскихъ буйныхъ мрѣй о необдывной принадлежности тои Украины до Польщѣ, буза поетичнымъ выразомъ того самого змаганя, котре подвигнуло польску молодѣжь въ Варшавѣ д. 29 надоліста 1830 р. до повстаня и выразилось численными ухвалами демократичныхъ клубѣвъ варшавскихъ а въ конціи й военнымъ походомъ генерала Домбровского, котрый „не мѣгъ ро-

*) Сей проектъ у насъ звѣстный, и бувъ также печатанныи кѣлька разѣвъ; мѣжь прочимъ гл. „Widok przemoscy“ Бродовича, ч. II, стр. 96. Цѣкавыи конецъ его, де ясно высказана дѣль дѣлого проекту: „Odbierzemy najrzędź Moskalom nadzieję jej (Rusi) odzyskania, potem ścisłe z nami złączoną bezumnie Moskwie pierzjązają. Co daj Boże, amen“. А що „abecadło“ було введено Польками въ часѣ „gorliwego uwolnienia i rozprzeżstwiepienia uniji na Rusi“ — скѣнстатували мы уже выше словами Шашкевича; (звертаємо при случаю увагу на оригинальнй польскій языкъ и стиль Шашкевича, зъ котрого ясно выходить, що пишучи по польски — бѣвъ зовсѣмъ по руски м я е л и в ъ)

зъмѣти истнованя Польщѣ безъ Воляня, Подѣла и Украины“.*) Въ 30 лѣтъ пѣзѣйше образъ сѣбянова Украины дуже-дуже вже полинявъ; на тѣхъ еи стѣпѣвъ показують ся вже такіи темніи плямы, якъ „Trzeci sztum do Stawiszcz“ (1656) ославленого „поганого Степана“ Чарнецкого, котрый, по словамъ одного польского историка (Antoniego J.) дужше зруйнувавъ Украину, нѣжь Батый и все Гирей разомъ взятіи, — показуєсь надъ-далекимъ Дѣбромъ нова, „przesławna mogiła Tarasowa“, вѣщунка новои добы въ житю Украины. А все таки основна тенденція пѣсень Залеского остає однакова: Украина для Польщѣ! Правда, страшна 30-лѣтна исторія не зовсѣмъ безслѣдно промайнула надъ головою поэта; козаки и ляхи, дружно вуюючи подъ однимъ прапоромъ — щезли; Сагайдачнй на „grzeczne skinienie“ королевича и ереставъ „psim węchem“ кидатись на турчина; нове, самостѣйне украинске слово кликнуло могуче Veto противъ такого обношеня малѣванои Украины якъ якоис декорации, пригѣднои для розбуджуваня польскихъ фантазій; иллюзіи почали розвѣватись... Та не таке було емиграцие жите и окруженя поэта, щобъ позволило розвѣгнись имъ дѣлковито! Перелікана новымъ „опиремъ наддѣприньскимъ“ фантазія ховає ся въ нову, ще густѣйшу хмару — католицкого аскетизму и мистики, котра, правда, заслугою передъ нею реальнй сѣтъ, але для улешеня болшой души дає повноважнй проклятыи и безмежнй просторы мглинѣи надѣѣ, прибраніи въ мглинѣи слова.

W nieskończonościach wysoko — wysoko
Duch-duchów — Słońce-Słońce — Opatrzne-Oko
Czasy-Rozstrzenie — skinieniem prowadzi.
Przenika niebo i ziemię i morze. —
Dwór swój — i radzi o wielkim swym Dworze,
I radzi o mnie najmniejszym z czeladzi. (I, 39)

Въ той „rozstrzeni“ (слово, самымъ Залескимъ уковане замѣць „przeźstrzeni“ — простору, котрый мабуть выдавався для него чимъ надто ще реальнымъ, грубымъ, ограниченнымъ!) розливають ся все его основнй понятя въ хиткй абстракціи.

Mam ja ojczyznę u ojca, u Boga,
W nieskończoności czasu i rozstrzeni;
Piastunko marnych i znikomych cieni,
Czemuś mi ziemską Polsko taka droga?
Polsko! tyś różyczka z po-rajskiej rosady,
Ciśniona ręką Bożą na przestworza — (IV, 115)

Але хочъ и якъ „марна та зникма тѣнь“ та Польша, — то все таки поетъ дуже не любить, коли Украина не держитъ ся тои тѣни, а шукає своєи власнои дороги.

Biada wam, wielkiej naszej sprawy przeniewierce!
Głos wieszczów, to głos piersi potężnych, co leci,
Błyskawicuje ludom wzdłuż, grzmi wskrós stuleci...
W taki głos cisnę kłatwę wam, niech pęknie serce.
(II, 227)

Ну, Богу дякувати, одъ клятвы такои (а кидано ихъ на насъ зъ рѣжныхъ боковъ богато!) сердце наше не пукло; надѣймось, що не швидко сповнитъ ся й друга побожна надѣя „украиньского бояна“, адресована „do braci Rusinów“: „My was błogosławimy w sercach (ut supra), wy nam kłniecie, Otoż błogosławienstwo nasze was w proch zgniecie!“

(II, 221)

Зъ того самого мистичного, але заразомъ польско-шовинистичного погляду судивъ Залескій и всю нову руско-украиньску литературу, вырѣкаючись своихъ власныхъ думъ, перекладеныхъ В. Терлецкимъ на руску мову, для того тѣлько, що напечатанй гражданкою, а затымъ по „московски“:

W rzeczach moskiewskich wiecznym chcę zostać nieukiem,
Toż wyrzekam się moich dum grażańskim drukiem.

(IV, 224)

Зъ того самого погляду осудивъ бѣвъ и поетичну дѣяльность Шевченка а особливо его бѣльшій поемы, въ приписѣ до пѣснѣ „Mogiła Tarasowa“: „Шевченко въ примусовыхъ реклекціяхъ оренбургскихъ опамитувавъ часомъ, жалувавъ за грѣхи, але безъ щирои скрухи. Справдѣ, ему, якъ и Байронови, не стало часу до поправки. Для того то й поемы его передъ- и по-оренбургскй остануть мабуть на за-

*) Гл. Maurycy Mochnacki, Powstanie narodu polskiego w r. 1830—31, 3. t. str. 17, i passim. Original from

всѣгда потерчатами, дѣтми безъ кресту на широкомъ украинскомъ степу“ (IV, 103). Справдѣ, — скажемо мы й одъ себе, — зъ тыхъ словъ чуємо радше голосъ монаха-аскета нѣжь „боина“, той самый голосъ аскета религіиного, котрый спѣвавъ:

Zaskorupiały od kłęczeń kolana;
Modłę się, ale w przeczuciu złowrogiem.
Co łask i natchnień wypłacze od Pana,
Wnet je zmarnuje za kościelnym progiem;
Jak na libijskich tam piaskach podróżni,
Srodzem utrudzon, szamocąc się w próżni

(IV, 156)

Отъ тѣхъ двѣ струны: Богъ, а радше католицка мистика — и Украина, а радше ея недрывна принадлежность до Польщѣ — были тою живою силою, укрытою въ кришталевомъ словѣ Богдана Залеского, и побуждуючою довгий часть польску susceptibility до звѣтныхъ рухѣвъ. Та сама мистика, котра заставила его кидатись въ Римѣ до стѣпъ паны, вѣтхеными строфами витати „навертане Болгарь“ — не Болгарь-поганищѣвъ на христіанство, але Болгарь-христіянъ на католицизмъ, и кликати имъ „ad ora, quod incendisti, incende, quod adorasti“ (т. е. православіе — IV, 119), — заставила такожь другѣмъ его: Семененка, Кайсевица, Терлецького, Яньского и др. заснувати законъ Змартвухстанціѣвъ и нести католицку пропаганду на схѣдъ, не до Турціи анѣ Азіи, але до православной Болгаріи та Альбаніи, а то й до уніятской Галичины. Хрусталь передразнило сонце; та тѣлько сонце своимъ живимъ прѣмѣнамъ будить живой, свободный рухъ, — а хрусталь своимъ поэтическимъ блескомъ може збудити що найбільше рухи гипнотичный, полагаючі на цѣлковитомъ приспаню волѣ и свѣдомости людской. Чи не такій самій гипнотичный рухъ могла будити й хрусталева поезія Залеского?

Католицка мистика, котра выроджуєсь подъ впливомъ розбитыхъ мрѣй о одбудованю Польщѣ въ р. 1831, и политична мистика, котра хоче въ Украинѣ бачити подвалину историчной Польщѣ и такимъ способомъ являєсь продовженемъ шляхетскихъ традицій ще одъ часу люблинской уніи, — отсе тѣ силы, котрыми Залескій порушувавъ польску susceptibility. Чи се были живой силы украинского грунту? Нѣ. Украина сама собою, народъ украинскій — въ его свѣтоглядѣ не были нѣчимъ самостоятельнымъ, живимъ, власновольнымъ; они мусли зѣйти на просту, гарно перетыкану декорацию. Выключаючи цильно зъ украинской традиції все, що нагадувало такую власновольну, самостояну, протестуючу Украину — Залескій мусли въ дойти до вытвореня Украини фикціей, малѣваномъ. Чимъ красше малѣвана була та фикція, тымъ горше для польской susceptibility, бо тымъ сильнѣе скрѣплювалася въ ея умѣ и серцѣ одна велика иллюзія. И коли польскій критикъ называє поэзію Залеского „естетичною аннексією Украины, котра затвердила поетичну и литературну недрывность ея одъ Польщѣ“ (Czas, N. 97), то мы зъ спокойнымъ сумнѣнемъ можемо тоту, Залескимъ аннектовану Украину отгугити полекамъ, добре знаючи, що она — зъ картону. Годить ся ту поднести ще слова того самого критика: „побороти поэзію Залеского може тѣлько поэзія малоруска, нѣколи російска“, — бо въ тыхъ словахъ мы бачимо именно того нового, тверезѣйшого духа, котрый не въ пышно-мережаныхъ иллюзіяхъ, а въ докладномъ познаню грунту, въ подношеню интересѣвъ мѣсцевыхъ бачить задатокъ зрѣту и розвою народа. Тѣлько така литература, котра переймєть тою думкою, щобъ служити мѣсцевому народови, боронити его интересѣвъ, розвивати его мову, подносити его освѣту, — тѣлько така литература, — отже на Руси-Украинѣ тѣлько руско-украинска народна — переживе все тѣ фата-морганы, котры передъ очы знанати-званныхъ поколѣнь чарувала поэзія такихъ болнѣвъ, якъ Залескій. „Украинска школа“ въ якій небудь чужбій литературѣ теперъ уже не возможна; „украинска школа“ въ польскій литературѣ — по своимъ проводнымъ думкамъ — була и осталася болше чужою украинскому народови, нѣжь и. пр. школа литовска. Литературный, посередный впливъ ея на интеллигенцію въ дѣлкахъ зглядяхъ бувъ значѣйшій, але и то болше негативно, нѣжь позитивно: примѣръ поетѣвъ польскихъ той школы болше вказувавъ на те, якъ не треба писати для украинского народа, нѣжь якъ треба.

Иванъ Франко.

КОРОТКІЙ ПЕРЕГЛЯДЪ УКРАИНСКИХЪ КНИЖОКЪ ЗА 1885 РОКЪ.

II.

Збірникъ Творівъ М. А. Кропивницького, виправлений и доповнений. Видання друге зъ нотами до куплетівъ. Харківъ. Коштомъ книгарні Вирюковихъ 1885 р. 231 ст. ц. 1 рб. 50 кр.

Друге видане драматичныхъ творѣвъ М. Кропивницкого повинно було выйти въ двохъ томахъ, зъ котрыхъ першій мавъ мѣстити чотыри пьесы, надруковані спершу въ кѣвскому выданю 1883 року (Дай серцю волю, Невольникъ, Глитай и Помирились), а другій — нові чотыри пьесы: драму „Доки сонце зойде, роса очы выѣсть“, оперетку „Пошились въ дурнѣ“ и два етюды: „По ревизіѣ“ и „Лихо не кожному лиху, инчому й талантъ“. Тымъ часомъ, якъ бачимо, выйшовъ тѣльки одинъ томъ, котрый мѣстить въ собѣ три пьесы зъ першого выданя, безъ драмы „Глитай“, а зъ новыхъ пьесъ тѣльки двѣ: оперетку „Пошились въ дурнѣ“ та етюдъ „Лихо не кожному лиху“. Найкрасній пьесы Кропивницкого: драма „Глитай“, драма „Доки сонце зойде“ и етюдъ „По ревизіѣ“ заборонені цензурою, не вважаючи навѣтъ на те, що драма „Глитай“ була вже надрукована, а всѣ они давно дозволені театральною цензурою и грають ся на театрѣ скрозъ, де украинскій театръ дозволеный. Театральна цензура, маючи на увазѣ далеко ширшу публику, нѣжь литературна, звычайно пыльнѣе розглядає драматичный пьесы, призначеній для театру, то й не дивно, коли инша друкована пьеса буває часомъ заборонена театральною цензурою, якъ се було наприкладъ зъ драмою п. Старицького „Не судилось“; але-жь, здаєть ся, нѣколи ще не було, щобъ цензура заказала друкованя пьесы, котра давно дозволена театральною цензурою. Трудно й спогадати навѣтъ, черезъ що забороненій сѣ пьесы. Драма „Глитай“ добре вѣдома и въ Галичинѣ, де она не разъ была грана на театрѣ и розбрана въ часописяхъ (дивись напр. Зоря 1883 р. 13 ч., Дѣло 1885 р. 115—120), ч., то каждый може бачити, що въ нѣй не має нѣчого шкодливого, нѣчого антицензурного, такъ само, якъ и въ останнѣхъ двохъ пьесахъ, якъ се можна бачити хочъ бы й зъ того, що газета „Степь“, котра выдаєть ся въ Катеринославі и має окрему цензуру, не вважаючи на заборону кѣвской цензуры, надруковала одну зъ сихъ пьесъ „По ревизіѣ“, такъ само цѣломъ, якъ она граєть ся на театрѣ (Дивись „Степь“ 1885 р. N. 13 и 14-й). Розбрати ся въ сѣму розгартіиши, коли разъ дозволяють, въ друге — нѣ, одна цензура дозволяє, а друга заказує, — мы не беремось; нехай поки що се буде крыхѣткою до того матеріялу, зъ котрого колѣсь виробить ся горка исторія нашего письменства.

Обертаючись теперъ до перегляду творѣвъ М. Кропивницкого, мы не будемо зупиняти ся на тыхъ пьесахъ, що были надруковані въ першому выданѣ и вѣдомѣй вже и Галичинѣ. Въ торѣшнѣму выданѣ вбачають ся, правда, де-які одмѣны, зробленій авторомъ за-для большой сценичности, але такі не значный, що нема що про нихъ говорити.

Зъ новыхъ надрукованыхъ пьесъ Кропивницкого безперечно найкрасшою єсть маленькій етюдъ „По ревизіѣ“, маючий передъ нами порядки сѣльскаго суда и дѣяльність найголовнѣйшихъ сѣльскихъ урядниковъ — старшины и писаря. Законъ 19. лютого 1861. року, котрымъ Великій Царь-Батько вызволивъ зъ паньской неволѣ 20 миллионѣвъ крепакѣвъ, признає ту думку, що „громада — великій чоловікъ“ и настановляє такой порядокъ, щобъ у селахъ и въ волостяхъ всѣми важѣйшими справами орудували самі громадяне або сѣльскій громады черезъ своихъ выборныхъ. Волостный старшина єсть заступникъ цѣлой волости и выбираєть ся вольно сѣльскими громадами, зъ котрыхъ складаєть ся волость; оны у всѣхъ справахъ повиненъ допомагати громадамъ, а самостійно одбуває тѣльки административно-полицейскій обовязки, не втручаючись нѣ въ господарскі справы, нѣ въ судовій, котры дорученій закономъ окремымъ выборнымъ. Писарь же просто наймаєть ся громадами и повиненъ тѣльки доглядати письменоводства. Тымъ часомъ на дѣлѣ мы бачимо, що старшина и писарь часомъ орудують всѣми справами и все роблять по своей волѣ, не вважаючи нѣ на громаду, нѣ на законъ; се найбільше буває тамъ, де повѣтові урядники, бажаячи захопити собѣ болше силы, втручають ся въ сѣльскій выборы и тодѣ сѣльскій громады, присидуваній зъ верху, мусять выбирати того, кого имъ зведено.

Оттак ихъ-то съвѣдкихъ урядникѣвъ выводитъ намъ п. Кропивницкій въ своёмъ гармоню етюдѣ. Волостный старшина вже больше тыжня лагодить ся ѣхати по ревизіѣ по хуторамъ та селамъ, та нѣякъ не збереть ся, бо трохи не що-дня одбувае таку напѣлку, що другого дня чмелѣ гудуть въ головѣ и знову треба похмелати ся. Теперь онъ приходитъ у волость и посылаетъ сторожа за коньми, бо безрѣмѣнно треба ѣхати по ревизіѣ. Зъ монолога его видно, що онъ не только гулять, а ще и джигунъ чималый: згадае онъ про те, якъ цѣдувавъ ся зъ матушкою та зъ писмоводительшою. Гарий молодичъ, не ма що и казати! та далеко имъ до Приски Московки*). Шкода только, що она не така, що она на се не поде. Отъ якъ бы она засудила ся зъ кимъ, тодѣ ише дѣло, тодѣ, значить, можна и приневолити, звѣсно, яко „начальникъ“. Не вспѣвъ ще старшина насмакувати ся по своихъ мрѣяхъ, якъ приходитъ стара баба Риндачка зъ своимъ пиянькимъ свѣдкомъ Гараскомъ скаржитись на Приску. Старшинѣ байдуже, що се не его дѣло, а волосного суда, въ котрому онъ навѣтъ не має права голосувати; онъ заразъ же посылаетъ свѣдка по Приску, а самъ починае розпитувати Риндачку. Вой-баба, жвава цокотуха, знаючи добре звичай старшины, Риндачка перше всего становить на стѣлѣ фляшку горѣлки и починаетъ ся таке частоване, що поки свѣдокъ привѣвъ Приску, старшина зъ Риндачкою трохи не цѣлу фляшку вычастували. Старшина ласкаво выслухуе скаргу Риндачки, але якъ побачивъ Приску, заразъ же починае подсыпаться до неѣ, а Риндачку зъ свѣдкомъ выгоняе геть. Тымъ часомъ приходитъ писарь; онъ те-жъ на подпнтку, бо цѣлый тыждень пивъ-гулявъ по хуторахъ, де, звичайно, все ему знаѣмъ. Побачивши кумпанію, писарь посылаетъ ще за горѣлкою и починаетъ ся гуляня. Саме въ той часъ, коли вся кумпанія розвеселила ся и починае пѣснѣ спѣвати, знову входитъ Риндачка зъ своимъ свѣдкомъ. Бачучи такой судъ, она протестуе, але старшина, якъ велике начальство, гримаетъ на неѣ, велитъ мирити ся зъ Прискою; писарь, якъ политичный человекъ, ласкою вмовляетъ еѣ и врештѣ Риндачка вгамовуесть ся и миритъ ся зъ Прискою. Вся кумпанія запиваетъ мирову и починае спѣвати; старшина-жъ зовѣмъ розкиетъ и схилившись на стѣлѣ, засыпае. Въ шо саме пору зъявляеть ся сторожъ и голосно выгукне, що, жовъ, конѣ готовъ. Еге! шкода ѣхати по ревизіѣ, коли ревизоръ захропѣ! Для жарту писарь бере дзвоникъ и дзвонитъ надъ головою старшины, а тому спитъ ся, нѣбы-то онъ ѣде по ревизіѣ, и выгукне „поганый, поганый!“ Все смѣють ся и мирно розходятъ ся. Отъ и весь невгадливый змѣстъ сей пѣсы. Тымъ часомъ авторъ зъумѣвъ и въ сихъ тѣсныхъ ряжкахъ уявити намъ справдѣ реальну картину, выхоплену прямо зъ жита народнѣго. Все дѣвѣи особы, починаючи одъ головнѣйшой и кончаючи самою найменшою, змалѣванъ авторомъ такъ реально, мовъ передъ вами живѣсеный люде. Зъ наибольшою умѣлостю обмалювавъ авторъ образъ старой бабы Риндачки, гострой цокотухи, повной жизненныхъ силъ и жавости, але разомъ зъ тымъ людина доброй, мягкосердой, котра такъ само легко може помирити ся, якъ и посварити ся, и въ томъ и другомъ разѣ однаково широко и жваво выявлятиме себе. Майстерно переказана авторомъ скарга Риндачки зъ такъ звичайными разуразнѣми ухилками про сторонній речѣ, бабскими забобонами та повѣрjami, згадками про свою молодость и т. д. Не менше майстерно змалѣваный поворотъ Риндачки одъ сварки и дорѣканъ до жалю надъ Прискою: она своимъ добрымъ сердцемъ, до того ще роздобренымъ живущою водичею, чуетъ гѣрку долю молодичѣ московки и обертаеть ся до неѣ: „ты-жъ тоя сирѣточка, нѣкому тебе и оборонити, нѣкому и приголубити; приходи до мене, я тобѣ и бурячкѣвъ, я тобѣ и картопельки“... Въ противность шаблонному образу молодичѣ-московки, безжурной, гулящой, навѣтъ бессоромнѣй, Кропивницкій малое намъ симпатичный образъ Приски, котра, не маючи за собою нѣчого лихого, смѣло дивитъ ся людямъ во очи, терпитъ свою гѣрку долю, але може доля и усмѣхнеть ся ей, коли человекъ вернеть ся зъ службы, и она шануе, береже свою честь и добре имя. Такой новый типъ молодичѣ-московки мѣтъ зъявити ся только въ недавній часы, коли войсковая служба не на вѣки вже одрываетъ человекъ одъ семьи, якъ было колисъ, и авторъ спостерѣгъ сей новый образъ зъ тымъ

*) Московка — жѣнка, котрой человекъ взяли въ Москаль, т. е. до войсковои службы. Ред.

артистичнымъ чутьемъ, яке не разѣ выявляе онъ въ змалюваню теперѣшнѣго жита народнѣго. Знову те-жъ образъ свѣдка Гараска; се те-жъ здобутокъ повѣйшихъ часѣвъ, але зовѣмъ ишого розбору. Можна только дивувати ся умѣню автора — двома, трѣма рисками такъ повно обмалювати образъ ледянички, попсованого салдатскою чи городяньскою цивилизацією. Гараско вже говорить до старшины не иначе, якъ „Ваше благородіе“, одмовляе ему „такъ тошно, верно“, ластнѣтъ ся до начальства и за чарку горѣлки готовъ навѣтъ свѣдчити въ такой справѣ, про яку нѣчѣснѣно не знае. Старшина и писарь, яко „начальство“, звѣстно, тулять ся больше до „псаломщикѣвъ, матушокъ, писмоводителѣвъ“ то-що, писарь удае зъ себе зовѣмъ „образованого“ человекъ, свою мову пересыпае чужоземными слѣвцами, котры кумедно перекручуе на свой ладъ, прѣте обидва не дурають ся простого люду, найпаче, коли въ персѣктивѣ гуляня; тодѣ навѣтъ и писарь забуваетъ свое „культурное состояніе“ и починае говорити народнѣю мовою. Старшина, якъ видно, зовѣмъ такъ розласнивъ ся своимъ „начальствомъ“, бо кожному подѣ нѣтъ зъ нимъ ихаеть ся и кожного людае „холодною“ и замкомъ, писарь же выдаетъ ся больше добродушнымъ человекѣкомъ. Обидва они зовѣмъ байдужѣ до своихъ урядовыхъ обовязкѣвъ и дарма, що налагодились ѣхати „по ревизіѣ“, про те самѣ, якъ видно, нѣякои на свѣтѣ ревизіѣ не боить ся. Певно, що живутъ они въ доброй злагодѣ зъ „посередникомъ“, то и нема чога боити ся. Вся дѣя сей пѣсы ведеть ся жваво, весело, комичне выдаетъ ся зъ справжнѣмъ, не переселенымъ комизмомъ, въ розмовѣ жарты веселѣ тамѣткі прикладки, якъ оно звичайно ведеть ся при такой оказіѣ, а про все те все тѣ веселощѣ не затуляють одъ насъ беспорядной долѣ народнѣи подѣ панованемъ такихъ „начальникѣвъ“ и такихъ порядкѣвъ. Правдива та влучнѣ обмалѣвка дѣвѣвыхъ особѣ, правдива постановка ихъ, жвавѣсть самои дѣѣ, помѣрнѣость комизму и умѣне выкликати тѣ саме вражѣня, якѣ були на думцѣ автора, — все се выказуе въ авторѣ не только знанія доброго зданія народнѣго жита и сцены, а и велики талановитого и вмѣлого драматурга.

Друга зъ новыхъ надрукованыхъ пѣсѣ Кропивницкого, оперетка „Пошли съ у дурни“, на превеликій жалъ не має въ собѣ ані трѣшечки тиѣ ваги, яку мы спостерѣгаемъ въ першѣй пѣсѣ. Просто не вѣритъ ся, щобъ авторомъ сей пѣсы бувъ и. Кропивницкій! Се просто неначе яка переробка зъ якои французкой оперетки або водевиля, та ще къ тому переробка зовѣмъ невмѣла и невдатна. Въ останній часы навѣтъ въ російскому драматичному письменствѣ, котре має незмирно больше силъ, нѣжъ наше, и развиваетъ ся при тому безъ тыхъ перешкодъ, якихъ мы мусимо зазнавати, мы бачимо не только переклады, а часто и переробки або поэмы зъ иншихъ драматичныхъ литературъ. Сѣго вымагае сцена и публика, котрой треба постачати яко мага больше новинокъ. Але-жъ така переробка только тодѣ и матиме вагу, коли характеры дѣвѣвыхъ особѣ и въ загалѣ вся пѣса принатуренѣи до жита и звичаѣвъ того люду, на чью мову перероблена пѣса. Въ оперетцѣ-жъ Кропивницкого мы навѣтъ и сѣго не бачимо. Выводитъ онъ передъ нами чимало дѣвѣвыхъ особѣ, але-жъ нѣхто не скаже, щобъ хочъ одна зъ нихъ такъ чи сякъ нагадувала собою украинца або украинку, коли не лѣчитъ того, що по волѣ автора имя надано украинскѣй прозвища и украинску мову, котры зовѣмъ не личуть до сихъ манекенѣвъ; сама фабула пѣсы грубо-роблена и не только не возможна въ нашому народному житу, а просто таки не має въ нѣму анічѣснѣно подобнои. Намъ здаеть ся навѣтъ, що така дѣя, такой люде, такой чинки сихъ людеи, якѣ выводитъ авторъ въ сѣй пѣсѣ, нѣде нѣ въ какой сторонѣ не можливѣ и скрѣзь здаватимуть ся чимъ чуднымъ, робленнымъ. Доволѣ буде коротенько переказати змѣстъ сей пѣсы, щобъ упевнитись въ правдивости нашихъ слѣвъ. Дѣя мѣщане: мѣрошникъ Кукса и коваль Дранко, обидва богатѣи вдѣлѣвъ, обидва мають богато дочокъ: Кукса — пять, а Дранко ажъ сѣмъ. Звичайно, обидва хочутъ швидче засватати дочокъ, та ще за богатыхъ женихѣвъ, а такихъ, якъ на лихо, нема. У Куксы наймитъ Антонъ, а у Дранка те-жъ наймитъ Василь, обидва молодѣи парубки и обидва кохають ся зъ старшими дочками своихъ господарѣвъ, але-жъ знаючи добре, що батьки не згодять ся на ихъ шлюбъ, они пускають ся на хитрощѣ и подмываютъ на подмогу писаря. Писарь ише Куксѣ и Дранку однаковѣ листы одъ якогѣсь знаемого горо-

дянина, що буцѣмъ той знайшовъ имъ жениха, дуже богато, и що онъ прибуде того-жъ дня або завтра, тільки нехай не дивують ся, коли онъ буде бѣдно одягнений або чудний якій, бо онъ часомъ удає зъ себе такого. Кукса и Дранко дуже радї сѣму, заразъ же готують ся лагодити весѣле, и ховаючись одинъ передъ другимъ, чекають того жениха. Тымъ часомъ наймиты подмовляютъ якогось захожого п'яньного чоловѣчка Нечипора, а самї оповѣщаютъ хозяйвѣ, що нѣбы той женихъ вже прибувъ. Кукса и Дранко, побачивши на улицѣ Нечипора, чомусь вважають его за того жениха и зъ початку одинъ, а потѣмъ другїй закликають его въ свою хату, але-жъ Нечипоръ удає зъ себе чудодѣя, выпиває одъ нихъ на улицѣ маторычъ, а про сватане анѣчогосѣнько путнѣго, и врештѣ обявляє, що онъ вже женатый. Тутъ знову виходить писарь и выявляє имъ, що тї листы фальшивї, що онъ самъ написавъ. Тымъ часомъ Кукса и Дранко вже втратились, бо все вже заготовили на весѣле, и музикъ и пѣвчихъ паняли, тай передъ людьми, бань, соромъ, бо и людей на весѣле закликали и пона поєднали вѣнчати. Що-жъ тутъ робити? Бѣльше нѣчого, якъ ѳддати дочокъ за наймитѣвъ. Такъ они и зробили. Молодї и гостѣ веселї, дружки спѣвають весѣлюю пѣсню, а Кукса и Дранко, радѣючи обоє, показують одинъ одному на пальцахъ, що вже не пять, а чотыри, не сѣмъ, — а шѣсть.

Вже не кажучи про те, що вся пѣса строить ся на такихъ засновахъ, якъ каверза, подмовляне, фальшивї листы, випадкова поява якогось захожого чоловѣчка и т. д., що въ цѣлѣй пѣсѣ не має жадного живого образа, але, скажѣтъ на милость, чи годить ся-жъ такъ нѣвѣчити людске житє, якъ се робить п. Кропивницкій? Де-жъ таки видано не тільки у насъ, де весѣльный обрядъ дуже поважаєть ся, а хочъ бы и де небудь мѣжь людьми, щобъ батько, якїй бы онъ не бувъ, єднавъ дочку за якогось невѣдомого чоловѣчка, одъ котрого онъ не чувъ нѣ слова, котрого въ очи навѣтъ не бачивъ нѣколи, та ще и чекавъ бы его просто на весѣлє? Може де-хто скаже, що одъ комичной оперетки не слѣдъ wymagaти правдивыхъ образовъ житя людского, абы она дала намъ утѣху, забаву, абы дѣя велась жваво и весело? Нехай и такъ буде, та то-то-жъ бо й є, що и того тутъ нема. Не вже-жъ п. Кропивницкому здаєть ся вѣтшнымъ, якъ онъ скѣльки разѣвъ зводитъ Куксу и Дранка и тї починають скаржитись одинъ передъ другимъ, що мовъ богато дочокъ. „Та що вамъ, у васъ тѣльки пять! — Але-жъ пять.... — Але-жъ не сѣмъ... — Але-жъ пять, кажу!... — Але-жъ не сѣмъ, кажу!“ И починають кожнїй вылѣчувати своихъ дочокъ: Ганка, Приська, Горпина и т. д. и се скѣлька разѣвъ. Або може вѣтшно кому те, якъ Нечипоръ хоче дивити ся дѣвчатамъ въ зубы, щобъ дознати ся — скѣльки имъ лѣтъ, а батьки, бажаючи вгодити увяленому женихови, силують дочокъ вышкѣрпяти зубы? Та чого тѣльки не має въ сѣй чудернацкѣй пѣсѣ? Тутъ и молодї закоханї, змовившись зѣйтинь на зобачене, перегукують ся котячимъ явканємъ. Може не вѣрите? Розгорнѣть лишень книжку та подивѣть ся хочъ бы на ст. 180, 204 або 159, 191 и др., то й побачите, що такихъ перловъ комедїанства розкидано занадто доволѣ у всѣй пѣсѣ, а справжнѣго комизму, веселого жарту — хочъ и не шукайте. При всѣму тому дѣя ведеть ся якосъ вяло, нудно, спѣвомовки якїсь незграбнїй — нѣ ладу, нѣ складу въ нихъ не має. Все се ясно показує, що задумавши пересадити жартливо-комичну французку оперетку и не знайшовши одновѣдного ґрунту въ нашому народному житю, авторъ на сей разъ збувъ ся и своего таланту и того умѣня, яке мы постерегасмо въ его драматичныхъ утворахъ иншого розбору.

Звычайно, що въ оперетцѣ найголовнѣйше становить музыка. Мы про се нѣчого не можемо сказати одъ себе, бо не довелось намъ бачити сеї пѣсы на театрѣ, але-жъ не думаємо, щобъ музыка могла закрасити всю пѣсу, тымъ бѣльше, що музыку скомпонувавъ самъ п. Кропивницкій, котрый яко композиторъ доси нѣчимъ себе не заявивъ. Тай по газетнымъ звѣткамъ ся пѣса на театрѣ нѣкому не подобалась. Далеко выше одъ неї маленькїй жартъ-етюдъ „Лихо не кожному лиху, иншому й таланъ“. Сюжетъ вьзятїй зъ народнѣго житя. Молода дѣвчина Приська закохана въ молодого, жвавого и гарного на вроду паламаря, але-жъ она боить ся своего кохана, бо всѣ хлопцѣ и дѣвчата смѣють ся зъ неї, тай сама она бачить, що якосъ нѣяково бути жѣнкою такого чоловѣчка, котрый въ своѣму довгопо-

лому каштанѣ, зъ борѣдкою и миршавою косичкою наче и на чоловѣка не похожїй: „зъ переду жидъ-не жидъ, цапъ-не цапъ, а щось не людске, а зъ заду — шолудива дѣвка!“ каже она. Приходить она на вечерницѣ до своей тѣтки и выказує свой жалъ; збирають ся хлопцѣ и дѣвчата — они смѣють ся зъ неї и дошкулують тымъ паламаремъ, ажъ тутъ и паламарь въ хату. Онъ засмученный и зъ великимъ жалемъ розказує, що по новому закону дяки и паламарѣ скасованї, а замѣсто ихъ будуть вже псаломщики и наймиты, котрї будуть ходити якъ мирскїй люде и въ мирскѣй одежѣ. Онъ тутъ же обрѣзує свою косичку, скидає свой каштанъ и перебираєть ся парубкомъ. Найбѣльше онъ журить ся тымъ, що ему здаєть ся, Приська вже не поде за него, коли онъ збувъ ся паламаретва, а Приська, побачивши его зовсѣмъ иншимъ парубкомъ, теперь раднѣйша поїти за него. Такимъ побытомъ лиху, якимъ оно зъ початку здавалось паламареви, та ему-жъ и поталанило. Пѣса кѣнчаєть ся спѣвами и метелицею. Вся пѣса ведеть ся жваво, пересыпана жартливими выгадками та прикладками и дивить ся на театрѣ дуже весело. Здаєть ся, нѣчого бѣльшого и не можна wymagaти (? *Ред.*) одъ такой пѣсы, якъ жартъ-водевилъ, коли до того ще въ нѣй не має нѣчого такого, що-бъ вражало насъ противъ народнѣго житя.

На сѣму мы и покѣнчаємо переглядъ новѣйшихъ творѣвъ Кропивницкого, сподѣваючись коли небудь иншимъ часомъ побалакати ще про новѣйшу и, якъ кажутъ, найкрасшу драму его „Доки сонце зѣйде — роса очи выѣть“, коли только справдѣ те, „сонце“ зѣйде коли небудь.

М. Комарь.

ДРОБНІЙ ВѢСТИ ЗЪ ЛИТЕРАТУРЫ И НАУКИ.

До біографіи Ст. Руданьского Окрѣмъ письменника Ст. Руданьскїй бувъ ще й талановитимъ рисовникомъ. Я бачивъ его: 1) Маленькїй верюнокъ рисований однимъ оловцемъ: Плугатырь на полѣ, рѣля, въ одалѣ село зъ церковцею и вѣтряками, въ небѣ журавлѣ. 2) На аркушѣ цѣломъ, цвѣтными настелями: Молодиця йдуча зъ ярмарку, розтрѣпана, зъ брыкаючимъ поросямъ въ рукахъ, и надїсь: „не мала баба клоноту, та купила поросл.“ 3) Такой-жъ мѣры, те-жъ настелями цвѣтными нарисовано: Дѣвка зъ вѣдрами побила криницѣ одбиваєть ся одъ парубка, що обхвативъ єѣ руками и пнеть ся поцѣлувати; дѣвка одною рукою за чуба одтягає одъ себе голову хлопця. Два послѣднїй вѣзерунки теперъ повиннї бути у д. Антоновича. Письменныхъ творѣвъ Руданьского треба шукати въ Кїевѣ. *Борисъ П-скїй.*

До біографіи Каопра Ценглевича. Въ „Зорѣ“ 1884 року въ статїі про польске повстанє 1846 р. згадавъ я такожъ про агитаторску дѣяльність Каопра Ценглевича середъ руской молодѣжи гимназїальной въ Самборѣ (1834—36) и середъ руского люду въ золочѣвскѣмъ, тернопольскѣмъ, бродскѣмъ и др. округахъ. Тамъ же напечатана була прислана о. Жарскимъ одна невѣстная доси пѣсня Ценглевича. Нынѣ подаємо другу его пѣсню, доси такожъ невѣстну, зложеноу въ 1838 р., якъ твердитъ п. Брониславъ Заморскїй, редакторъ „Ogniska Domowego“ у Львовѣ, у котрого хоронить ся єи оригинал, писанный рукою Ценглевича зъ его звычайнымъ подписомъ „Wasyl“ (нагадує, що деякїй его вѣршѣ 1848 р. печатанї булї въ львовскѣмъ „Dzienniku mód paryskich“ такожъ подѣ псевдонимомъ „Pielgrzym Bazyli“). Вѣршъ сеї написанный тодѣ, коли Ценглевичъ, уйшовши зъ полицїиной вьзицѣ у Львовѣ, гоненный вьсюды и улягаючи намовамъ приятельвѣвъ, носивъ ся зъ думкою вѣткати за границу. Але схоронивши ся до села Наквашѣ до тамошного священника Билиньского, залюбивъ ся въ его донцѣ, и рѣшивъ ся остатись въ краю. Ставъ за челядника у коваля и вѣвъ дальше свою революційну пропаганду, поки его не зловлено и не осаджено въ вьзницю. Такожъ властитель Наквашѣ, Губницкїй зъ цѣлою своєю родиною служивъ справѣ повстаня и робивъ що мѣгъ для охорони не тѣлько одного Ценглевича, але и всѣхъ численныхъ тодѣ агитаторѣвъ. Звѣстно, що й Теофиль Вишневецкїй по катастрофѣ 1846 р. тамъ шукавъ ратунку и въ сусѣднѣмъ Манаєвѣ въ пасѣцѣ зѣставъ зловленный. Пѣсня Ценглевича, котру ту подаємо, звернена до згаданон выше попаданки руской Билиньской и має надїсь

„Bud' zdrowa!“ Подаємо текстъ еи зовсімъ вѣрно за оригіналомъ.

BUD' ZDOROWA!

Wtikaj widey, duj konyku czteryoma witramy;
Tiażkoż meni tutkaj żyty, tiażko z worohamy.
Tiażko żyty i bacyty mych bratej newolu,
Pidu, zhybnu, szukajuczy po wsich lipszu dolu.
Duj konyku hde choc, ino id' ezerez Nakwaszu,
Nechaj stuplu do diwczyny na mołocznu kaszu.
Ohoń kładit', ne sezornit' sia luboi ruczky były;
Bo budete mia w dorohu szezе błohosławyły.
Czym ty lubko to mołoczko tak zasolodyła?
Cukrom sercia, cukrom duszi kaszu zaprawyła,
Na sto litok kozaczienka swoho zakropyła.
Zakropyła jeho tubu, oczkom hołubyła,
Jeho ślozy nad narodom z swojomy łuczyla!
Uże wsilem na konyka, lubko, bud' zdrowa!
Kiń że meni chrest na hrudy, ne riczy ni słowa.
Toj chrest meni na kaminy pszenyczeńku zrodyt',
Toj chrest meni iz worohiw anhełonkiw spłodyt'.
Toj chrest meni pid zemloju błysne hromnyciamy,
Toj chrest meni bude kluczom na nebesni bramy.
Duj konyku w czyryu wityr, ne hłań, de i kuda;
Z totym chrestom de zaletysz, doma budesz wsiuda.
Z totym chrestom jak łebed' sia morem peretoczysz,
Z totym chrestom w koło zemlu jak witer obskoczysz.

До біографіи Митра Омельковича. М. Омелькович, се псевдонимъ Митрофана Олександровича Александровича. Въ 60-ыхъ рокахъ живъ онъ въ мѣстечку Калитѣ, Остерекого повѣту, Черниговской губерніи. Служивъ войсково, здасть ся бувъ офицеромъ саперовъ. По чомусь онъ менѣ здававъ ся тымъ юнкромъ, що описаный въ его оповѣданю „Пяниця“, напечатаномъ въ „Основѣ.“ Въ 1862 р. онъ приѣздивъ до мене зъ П. А. Кулѣшемъ. Имя Кулѣша стояло тоді дуже високо въ цѣнѣ, то вѣчно й казати, що оба гостѣ були менѣ дуже милі. Опѣсая я чувъ, що Митр. Олексе. дуже плітвуе, и по пьяному понавъ въ якусь дуже нехорошу исторію. Де онъ теперъ — не знаю.

Горисъ П-скій.

Изъ старыхъ записокъ. На одной церковной книжцѣ (тріоди) въ селѣ Добровлянахъ, пов. Дрогобычского находятъ ся на маргинасахъ численныя записки, зъ которыхъ найдавнішій слагає початку 18 вѣку и звучить: „Anno milesimo septuagentesimo (sic!) Powietrze było w Samborze, że od zielonychъ świąt до nowego lata umarło więе (sic! зам. więеј) ludzi jak 12 tysięcy, w tymże roku i w Drohobyczu i we Lwowie. Roku czwartego i piątego tak zmarło, że mało co i zostało.“ Подъ рокомъ 1750 записана ось яка сентенція: „Działo się w Dobrowlanach roku 1750. Ja niżej na podpisie wyrażony zeznam: Gdybyś to było niebo papierzem (sic!), morze kałamazem, gwiazdy pioramy, anieli pisaramy, to by bożey mądrości nie wypisali.“ Изъ рускиихъ записокъ одна походить зъ р. 1761. д. 5. цвѣтня и єсть копією листу довжного „ерея Тимофея“ изъ Волѣ Якубовои, що у пароха добровлянського Івана Мокрянки позичивъ 100 злп.; жаль, що записка ся при познійшій оправѣ книжки (въ р. 1810) въ найбільшій часті зостала ушкоджена. Двѣ другі рускі записки зъ XVIII. вѣку ближе дотыкають литературы: одна зъ нихъ — вѣршъ побожный, котрый ту per extensum и зъ захоуанемъ правописи печатаємо: „Терпий за ни многи рани Исусе распятій; Ти над нами Грѣшниками рач са змиловати, зол не памятати. Претерпѣвий крестъ желзний со разбойниками, Христе пане на смерть дане, Змилуй ся над нами. Претерпѣвий и умрѣвий за ни изволивий, Божий сину за всю вину Будь намъ милостивий Агиче незлобивий“. Другій вѣршъ, се звичайна, жартоблива пересторога:

Хто сію книгу має украсти,
Тому сѣм лѣт свињѣ пасти.

И. Ф.

До біографіи творцѣ Ст. В. Руданського II. Одъ Вп. Василя Лукича достали мы слѣдующе доповнене до біографіи творцѣ Руд-ого, котре ту зъ подякою помѣщаємо: „Въ редакваномъ мною иллюстрованомъ календарѣ „Просвѣты“ на р. 1884 замѣщѣн отей вѣршѣ Руданського: Спѣлка, Обдуреный Москаль, Мазуръ въ болотѣ, и доси нѣде ще не друкована поезія „Могила“, передана менѣ тоді моимъ швагромъ Володимиромъ Гузаромъ, у которого она задержалась одъ часу, коли бувъ помѣчнымъ при редакціи „Правды“ въ початкахъ

70-ыхъ рокѣвъ. Що до перекладу Іліады, то я бачивъ его у пок. Вол. Барвѣньского, колишніго редактора „Правды“, бувъ у него перекладъ 12-ти пѣсень, списаныхъ кожда оддѣльно на зошиткахъ аркушевыхъ, выразнымъ почеркомъ. Въ 1880-омъ роцѣ перекладъ сей передано до Кіева“.

Василь Лукичъ.

„Библиотеки музыкальной“, гарного издавництва нашихъ учениковъ гимназіальныхъ, появило ся доси вже 6 выпускѣвъ, а именно: 1. „Гулял“, хоръ мужескій Ост. Нижанковского, 2. „Наша жизнь“, хоръ мужескій Н. Вахнянина, 3. „Молитва“, имѣ Н. Лисенка, 4. „Зъ окружкѣвъ Ю. Федьковича“, хоръ мужескій Ост. Нижанковского, 5. „Закувала та сива зазуля“, хоръ мужескій П. Нѣциньского, 6. „Не чужого мы бажаємъ“, дуєтъ М. Вербицкого, доси нѣде ще не печатаный. Що издавництво се одповѣдає потребѣ публики, найлѣпшимъ доказомъ те, що рѣвночасно зъ 6. выпускомъ пришлось выдати 1. выпускъ другимъ издаемъ. Въ слѣдующомъ выпускѣ появиться гарна композиція Н. Лисенка на хоръ мужескій: „Quodlibet изъ народныхъ пѣсень“. Цѣна выпуска пересѣчно 20 кр.

Запросы до предплат. Заохоченъ великою прихильностею, зъ якою П. Т. Земляки приняли нашъ зборникъ рускиихъ квартетѣвъ зъ року 1885 „Кобзарь“, и загрѣтъ до дѣла нашими славно-звѣстными композиторами Вп. п. А. Вахняниномъ и Впр. о. П. Бажанскимъ, котры зъ правдивымъ пожертванемъ своего часу и труда подали намъ проводъ и помѣчь до веденя сего издавництва, постановили мы выдати сего року другій выпускъ „Кобзаря“. Въ сегорѣчний выпускъ войдуть не печатаныя еще доси творы найзнатнѣйшихъ рускиихъ композиторѣвъ, якъ такожъ шо найкраснѣй композиціи нашихъ молодыхъ музыковъ. Сей выпускъ буде тако-го-жъ объема, шо и попередный, лише шо печатаный буде на велиновѣмъ паперѣ; цѣна въ дорожѣ пренумераты выносить лише 1 зр. а. в. Надѣючись, шо заявлене наше найде ширый привѣтъ у нашихъ П. Т. любителейъ сѣвѣу, просимо о скорѣ надсылане предплаты на руки п. М. Мосоры, питомця III. року, або черезъ редакціи рускиихъ часописей. Черезъ п. М. Мосору можна достати ще першій выпускъ нашого „Кобзаря“ по цѣнѣ 1 зр. а. в. вразѣ зъ почтовою пересылкою. — Львѣвъ дня 7. лат. марта 1886. — Северинъ. Грещина, Михайло Сапругъ, Михайло Мосора, Сидѣръ Зельскій, Зенонъ Копертыньскій, Дмитро Андрейко, Михайло Шумило.

Рускии Исторични Библиотеки Т. I. и II. можна ще набути по цѣнѣ передплатной у п. Ол. Барвѣньского въ Тернополѣ лише до выходу III. и IV. т., а именно по 1 зр. 25 кр. зъ пересылкою графео, 1 зр. 35 кр. рекомандовано. Т. III-ий появиць ся передъ Великоднемъ.

ОДЪ АДМИНИСТРАЦИИ.

Въ Адм. „Зорѣ“ можна достати **лосѣвъ** вел. Лотерии фантовой на доходъ руск. дѣвоч. воспитал. въ Перемышлѣ по 1 зр. одъ штуки и 15 кр. за пересылку, — **образы „Гуцуль и Гуцулка на конѣхъ“** по 1 зр. 20 кр. зъ пересылкою почтовою, а для цѣлорѣчныхъ Абонентѣвъ нашихъ по 80 кр. за пару. Такожъ можна достати **„Зорю“ зъ року мин.** зъ бібліотекою за 5 зр. а безъ бібліотеки за 3 зр. 50 кр. вже зброшуровану.

Черезъ Администрацію „Зорѣ“ прислали въ лѣтомъ и мартѣ:

- Для Тов. Просвѣта: Веч. о Н. Ивановскій зъ Новосѣлцѣ 2 зр., Вп. К. Геникъ зъ Яблонова, 1 зр.
- Для Общ. им. Качковского: Веч. о Н. Ивановскій 1 зр.
- Для руск. товариства педагогичного: Вп. п. Яковъ Цалъ зъ Козары 1 зр., К. Геникъ 60 кр.
- Для Школьной Помочи: Вп. Геникъ 50 кр.
- Для „Дѣла“: Вп. Литыньскій зъ Телячого 3 зр., Вп. п-нѣ О. Бачиньска изъ Стрыя 2 зр.
- Для „Вѣтъковщины“: Вп. А. Харченко зъ Кіева 2 зр.
- На „Часоп. Школьную“: Вп. Я. Цалъ 4 зр. 50 кр.
- На „Науку“: Веч. о Н. Ивановскій 5 зр.
- На „Зеркало“: Вп. Геникъ 1 зр. 50 кр.
- На „Руско-Укр. Библиотеку“: Веч. о. Ив. Радецкій 1 зр., Вп. М. Гушалевичъ 1 зр.

П. Т. Читателѣвъ, у которыхъ є лишне 1. число сегорѣчний „Зорѣ“, просимо, щобъ були ласкави намъ его прислати.

Одповѣдає за редакцію: **Д-ръ Омелянъ Калитовскій.**

Выдає Товариство имени Шевченка.

Зъ друкарнѣ Товариства имени Шевченка, подъ зарядомъ К. Беднарского